



בירורים ועיונים,
תולדות וסיפורים,
במשנתו ותולדותיו
של מרן רביה"ק
מסאטמאר זי"ע

ספרא

גיליון ו' - חג הסוכות שנת תשפ"ז לפ"ק

ספרא דני רב

דבר הספרא

תגלה אור מלכותך עלינו, כך נדבק ויעלו לבינו, עולם ועד לא תהי'

בינינו פרידה. תפלה זו שבתוך מאמר החרדים שמזמרים בין ההקפות, מגדיר את ההרגשים והגעגועין, התפלות והבקשות, הבוקע ועולה מכל לב, לאחר עבור ימים הנעלים האלו, הבאים לקראתנו לשלום, ימי חג הסוכות הזה, ושמני עצרת החג הזה, זמן שמחתנו. ואם אצל כל יחיד ויחיד באשר הוא שם, הימים האלו הם ימי רושם על כל השנה, על אחת כמה וכמה כאשר נמצאים בצילא דמהימנותא, הלא אבותינו ספרו לנו, מימים נעלים אלו, ימים שהיה בהם חפץ, בצילא קדישא של מרן רביה"ק זי"ע. הלא זה לנו יותר מאה ועשרים שנה שעברו, מאז שנת תרס"ו, שעריכת זמן שמחתנו בצל רבינו, ובפרט הנענועים וההקפות, הם השיחה בפי כל הבריות חסידים ואנשי מעשה. וכולם יודעים שמכל הימים הטובים, הימים האחרונים של חג הסוכות הם הימים שהי"ט של כל ימי השנה, בעבודה נשגבה לאין ערוך. והעד מוכיח על זה הנראה לעינינו עד היום הזה הוא, שכל מי שזכה להיות נוכח בה, אף פעם אחת בחייו, עדיין שפתותיו מרחשות ממנו בכל עת ועידן, ובפרט מדי שנה בשנה, בהגיע עוה"פ ימים הנעלים האלו, עולים זכרונותיהם לדלות צעירי הצאן ממה שענינם ראו ואזניהם שמעו, הלא למשמע און תאבה נפשינו.

ועל כל פרק ופרק נוכל לגמור את ההלל, אם על מצות הסוכה והדברי תורה לכבוד האושפזין. אם על נטילת הדי' מינים והנענועים הקדושים עם הנענועים גיגון הידוע, אשר קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא, ועד היום הזה אלפי יראים ושלמים מכבסים לבותיהם ומתקרין לאביהם שבשמים בכח נענועים אלו. ואם על העבודה הנשגבה ביום השוענא רבא, שהיה חידוש אף בדורו של אברהם, דוד של צדיקי אמת ומנהיגי ישראל, אשר בכוחו הגדול שחינו בה משמים כיבס לבבות ישראל כבורית, בלשונות של אש ומים, התעוררות ודמעות, כאשר יכולין לשמוע עד היום על הטעיפס שנשארו לנו לפליטה. ואם על עבודת ההקפות אשר בו ירוץ צדיק ונשגב למעלה מדרך הטבע ומהשגת אנוש, הלא יכלה הזמן ולא יכלו שפתותיהם מלומר די.

המשך בעמוד כ"ד

לעולם ועד לא תהיה בינינו פרידה

דברי פרידה בנעילת החג מוצש"ק בראשית תשי"ד

יפרד מהם, והוא שאמרז"ל (ומבוא ברשיז"ל ס"פ פנחס) כבנים הנפטרים מאביהם והוא אומר להם קשה עלי פרידתכם עכבו עלי עוד יום אחד, ולכאורה מהו התועלת במה שיתעכבו עוד יום אחד וכי אחר יום זה לא יהי קשה הפרידה, והלא אדרבה כל מה שיתארכו ימי השמחה תהי' הפרידה קשה ביותר.

אלא דבאמת כל השפעות קדושה וההארות הנשפעים בימי החגים וכן ע"י כל המצות הזמניות, ניתן להמשיכם על כל ימות השנה, וכן דרך הצדיקים להמשיך השפעת שבת על כל ימי השבוע, ושל יו"ט על כל ימות החול עד היו"ט הבא, ועל כן כשבאים הימים טובים צריכין להתחזק בכח הקדושה ולהחזיק בקדושת הימים לבל יפרדו מהם אחר עברם, וע"י היום הזה של שמני עצרת שהוא ממוצע בין הימים הקדושים לימות החול הבאים אחריהם, יכולין לעצור בקרבו את כל ההשפעות וההתעוררות של כל הימים הקדושים לבל יפרדו מהם גם אחר עבור היום הזה. וז"ש הקב"ה קשה עלי פרידתכם לכן עכבו עמי עוד יום אחד, וע"י יום זה לא יהי בינינו פרידה כלל. והשי"ת יעזור שנוכה להמשיך אתנו השפעת הקדושה ונהי' דבוקים ומקושרים אל הקדושה, ונוכה להיות דבוקים בהשי"ת ובתוה"ק ועולם ועד לא יהי בינינו פרידה.

זה לשון קדשו: עקסטער דעם ווי כ'האב געזאגט ווי מ'האמיר נעכטן געשמועסט ביי די הקפות וואס ס'שטייט לעיני "כל" ישראל מיינט מען אלע דורות, אין אנדערע דורות זעהט מען נישט גארנישט, די גרויסע הסתרה, אבער דער כח פון משה רבינו'ן איז דא אלעמאל, און יודען וואס זענען ראוי געווען האבן דאס געזעהן. - ווי ס'איז ידוע און איך האב עס אמאהל געהערט פון יודען וואס זענען דעריי געווען ביים זיידען זכרונם לברכה דער ישמח משה, דער ישמח

וגמר אומר לעיני כל ישראל, דהנה כמו"כ בכל דור ודור כל הצדיקי אמת והת"ח ההולכים בדרך האמת הם בבחינת משה וכמ"ש (שבת ק"א:) משה שפיר קאמרת, וכל האמונה בהם אינו בשביל האותות והמופתים אשר בידם אלא בשביל קיום התורה שלהם, וגם כל האותות והמופתים שעשו הצדיקי אמת הכל פעלו ע"י קיום התורה והמצות וכן העבודה שעבדו להשי"ת, וכמו ששמעתי מזקנים שהיו באותו מעמד אצל ק"ז זלה"ה הישמח משה שאמר פעם א' בשמחת תורה בהקפה הרביעית "ברוך הבא משה רבינו, אתה עד בדבר שלא חסרתי מלקיים מתורתך כלום ואפילו כקוצו של יו"ד, ומדוע ביישוני מן השמים שהייתי מצפה ומחכה כל כך על הגאולה ולא נענית" עכד"ק. עכ"פ כל עצמם של צדיקי אמת שבכל הדורות אינה אלא קיום התורה שלהם, ומה שהיו דבוקים בתוה"ק והעמידו את ישראל על קיום התורה והמצות, ואך ע"ז ראו להאמין בהם ולא לצד שום אותות ומופתים. וז"ש לעיני "כל" ישראל לרבות כל דורות ישראל העתידים להיות עד סוף כל הדורות, שהאמונה במשה היינו בת"ח וצדיקים שבכל דור ודור, אינה בשביל אותות ומופתים אלא בשביל קיום התורה והמצות שהם מעמידין את ישראל על דברי התורה, וכמו שלא האמינו ישראל במרע"ה אלא ע"י מתן תורה כנ"ל.

השי"ת יעזור כעת בצאתנו מאלו הימים המקודשים, שהימים האלה לא יעברו מאתנו, והשפעת הקדושה וההתעוררות של הימים האלה תתקיים אצלנו על כל ימות השנה, וכנ"ל בשם הישמח משה דדא עקא שעדיין בן דוד לא בא מפני שהוא ושבנו בנינו לגבולם, שאחר עבור הימים הק' חוזרים לגבולם ולמעשיהם הראשונים, וכבר כתבו הקדמונים דוהו הענין של שמני עצרת לעצור האדם בתוכו התעוררות הימים הקדושים לכל



ניצוצי אש בקדושת ימי הסוכות ומצות ד' מינים

מתוך דרשות הושענא רבא בלשון קדש

דיא ארבע מינים זענען אונטער הקב"ה

אליין (הובא בבב"י מאמר צלא דמהימנותא אות כ"ד), ס'שטייט ביי בריאת העולם שטייט ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד, ס'שטייט נישט יום ראשון, ווייל קיין שום באשעפעניש איז נישט געווען, די מלאכים זענען אויך באשאפן געווארן הערשט ביום שני, פארוואס, מ'זאל נישט זאגן אז ס'איז דא א שותף להקב"ה במעשה בראשית. עכ"פ פון תחילת הבריאה האט מען באווארנט, אז נאר כביכול דער בורא עולם אליין וכו'.

איבערדעם אין די דורות האחרונים וואס זענען נטויים [למיתת] וכו', און מ'ווערט א בריה חדשה, א בריאה איז דאך נאר פון בוכ"ע אליין, העלפט קיינער נישט צו, דאס ווייסט מען דאך אז צווישן די מלאכים איז דא מיימינים ומשמאילים, איבערדעם שטייט דאך (בפתיחתא דדורות רבה ס"א) מ'זאגט אפילו מיכאל, ביום ההוא יעמוד השר הגדול (דניאל י"ב), זאגט רש"י מיכאל וואס ער איז ממליץ אויף יודען וועט אויך נשתתק ווערן, מ'פרעגט פארוואס טאקע, דעמאלץ איז דער רצון הבורא ב"ה דער בוכ"ע אליין זאל זיין דער מלמד זכות דאס איז פעסטע. איבערדעם אזוי ווי די בריאה איז דאך געווען אהן א שותף, איבערדעם איז אחרונא מיט לולב איז אויכעט נאר אונטערן בוכ"ע אליין אהן א שום שר, איבערדעם ומה עלינו לעשות, אז ס'איז עס נברא, אזוי ווי די בריאה אהן א שותף, מיט דעם כח מיט דער האפענונג וועלמיר דאך געהאלפן ווערן דורכן בוכ"ע אליין אזוי ווי די בריאה.

למענך בוראניו תשיי

גודל עבודת לקיחת הד' מינים

אבער אז מ'האט דורכגעלאזט די אלע טעג, מורי ורבותי, ס'איז דורכגעגאנגען ראש השנה, עשרת ימי תשובה, און דער הייליגער טאג, און די אלע ימי סוכות זענען די ימי הרצון, סוכות ווען מ'גייט מיטן אתרוג און מיטן לולב. חכמינו ז"ל האבן געזאגט ולקחתם לכם ביום הראשון, זאגן חכמינו ז"ל אזוי ווי די גמרא זאגט (פסחים ה' ע"א) בזכות ראשון אני פורע לכם מן הראשון, פון עשוין, ואני נגלה לכם ראשון, ובונה לכם ביהמ"ק וואס ווערט אנגערופן ראשון, מרום מראשון, און דער מלך המשיח ווערט דאך אויך אנגערופן ראשון לציון הנה בא, זאגט דער מדרש (ויק"ר ספ"ל) אינעם זכות פון אתרוג ולקחתם לכם ביום הראשון, מיטן כח פון אתרוג מיטן לולב און די ארבע מינים קאן מען זוכה זיין צו די אלע ראשונ'ס וואס די גמרא רעכנט אויס, וואס דער מדרש רעכנט אויס, אין די גמרא אין פסחים איז עס בקיצור און אין מדרש איז עס מער באריכות.

למענך אלו קיניו תשכ"ה

• •

דער מדרש פירט אויס ולקחתם לכם ביום הראשון, תכתב זאת לדור אחרון אלו דורות האחרונים שהם נטויים למיתה והקב"ה בורא אותם בריאה חדשה, ומה עלינו לעשות ליקח אתרוג ולולב לקלס להשי"ת. פארוואס עפעס גראד דעס, עס נברא דארף מען מקבל זיין דעם גאנצן עול תורה, דעם עול תורה און עול מלכות שמים, אוי ווי מ'איז דאך שוין גענוג איבערצייגט עפעס אנדערשט איז נישטא אויף דעם עולם, אז מ'העט די זכיה געהאט אז מ'זאל קאנען זיין א יוד ווי ס'גיהער צו זיין, מ'זאל דבוק זיין, ווי וואויל און לעכטיג וועט זיין, מ'קום מיר צי צו דער ישועה, דער יוד וואס ער האט אויסגעהאלטן די לעצטע נסיונות, אוי ווי וואויל און לעכטיג וועט זיין דעם יוד וואס ער וועט אויסגעהאלטן די לעצטע נסיונות, ער וועט דבוק זיין אין הקב"ה און די תוה"ק, מ'וועט די זכיה האבן אפצוהיטן הן בדיבור הן במעשה הן במחשבה, אז מ'וועט חלילה נישט אפגעריסן ווערן.

די קדמונים זאגן דאך אז אתרוג מיט לולב און די ארבע מינים האבן נישט קיין שום שר אויף זיך, אלעס האט א שר,

משה פלעגט צו זאגן ביי די הקפות, ביי די פערטע הקפה, "ברוך הבא משה רבינו, ער האט געזאגט א שארף ווארט, ער האט געזאגט דו ביסט דאך אן עדות אז איך האב גארנישט פארפעלט פון דער תורה קיין קוצו של יו"ד."

עכ"פ די אלע זמנים ווי כ'האב פריער געזאגט ודבר בעתו מה טוב, אשר עשה משה לעיני כל ישראל, די הרגשה פון משה רבינו'ן איז דא ביי יעדן, די גמרא זאגט משה שפיר קאמה, אז יעדער תלמיד חכם ווערט אנגערופן בחינת משה, פארוואס ווייל ס'איז דא עפעס א ניצוץ, ווען ס'איז זייער ווייט מ'שפירט נישט און מ'זעהט נישט, אבער ודבר בעתו מה טוב, אזוי ווי בראשית ברא וירא אלקים את האור כי טוב, ווי כ'האב פריער געזאגט, ס'איז דאך דא זמנים וואס ס'קומט אראפ א שטיקל השפעה, אפילו ווי שוואך די השפעה איז, דער עיקר איז אז מ'כאפט זיך אהן דערינען און מ'לאזט עס נישט איבער, און דער בוכ"ע זאל העלפן מ'זאל די זכיה האבן מ'זאל בלייבן ביי דיא השפעה פון די הייליגע טעג, מ'קומט אריין אין די אנדערע ימים וזמנים, אין די ימות החורף, ווי דער אמת א יוד אז מ'האט אינזיין דעם בוכ"ע איז יעדערער טאג און יעדע מינוט הייליג, מ'האט דאך אין זיך א קדושה, דער אייבישטער העלפט ער איז משפיע אין יעדן יוד א שטיקל הרגשה און מ'שפירט א טעם.

איבערהויפט שמיני עצרת ווערט דאך אנגערופן עכבו עלי אז מ'האלט איין די קדושה מ'זאל נישט ארויס אויפאמאל, דאס איז דאך דער ממוצע, דער טאג פון שמיני עצרת, לשון עכבה, עכבו עלי יום אחד זאגן זיי אז דאס איז איבערדעם דעם זאל אויפהאלטן די קדושה אויף ווייטער, דאס איז א ממוצע, ווארן ס'איז דאך ווייטער קשה עלי פרידתכם, דאס איז דער סוף, דעם שוועריקייט דערנאכדעם איז דאך ווייטער שווער, און אפשר נאך שווערער, וואס האט מען אויפגעטוהן, נאר ס'זאל נישט זיין קיין פרידה, דער טאג, ס'איז טאקע אויף דעם געשטעלט ס'זאל גורם זיין ס'זאל נישט זיין קיין פרידה, מ'זאל זיין מקושר ווייטער מיט די קדושה. דער בוכ"ע זאל העלפן מ'זאל די זכיה האבן אחזתי ולא ארפנו, מ'זאל זיך אנכאפן אין דעם פינטעלע דאס איז דער ממוצע וואס ס'איז דא ביי יעדן יוד, מ'זאל זיך אנכאפן דערינען מ'זאל נישט נאכלאזן, דאס איז בעד מועד ס'איז דבר בעתו, מ'זאל מקדש זיין די צייט, מקדיש זיין .. די עתים וזמנים צו דער תוה"ק, מ'זאל אויף זיך מקבל זיין באמת דעם עול תורה און עול מלכות שמים, דער אייבישטער זאל העלפן מ'זאל אהיימגיין טאקע פון די הייליגע טעג מ'זאל דאס שפירן, מ'זאל זעהן א תכלית טובה, מ'זאל זעהן דעם תועלת, ברוחניות ובגשמיות, מ'זאל די זכיה האבן זעהן דעם תועלת, למען לא ניגע לריק, ס'זאל נישט זיין יגיעה לריק, מ'זאל עפעס אויפטוהן, מ'זאל זיך דערהאלטן אין די קדושה, מ'זאל זיך דערהאלטן אין די קדושה אויף ווייטער, ס'זאל נתעורר ווערן רחמי שמים אויף יודען בכלל ובפרט, מ'זאל די זכיה האבן מ'זאל זיין באמת דבוק זיין אין די קדושה, מ'זאל דערגרייכן א ישועה אמיתית ברוחניות ובגשמיות, ס'זאל נתורמם ווערן דער קרן התורה וישראל, מ'זאל זיין צו זעהן בישועת כל ישראל ושמתחן ובהתגלות כבוד שמים עלינו במהרה בימינו אמן.

המשך בעמוד י"ד



ספרא דאגדתא

סיפורי צדיקים שסיפר רבינו
בדרשות הושענא רבא

הדברי חיים

וכידוע העובדא מהרה"ק ר' אליעזר מדזשיקו זלה"ה בעל אמרי נועם, שפעם אחת רעשה הארץ לקול השמועה כי באה שהעידו חזוי הכוכבים כי בעוד זמן קצר יתקדשו שני כוכבים זה לזה וכאשר יפגשו זה בזה יחרב העולם ויהפך לתוהו ובוהו רח"ל, והיה כאשר הגיעה השמועה אל הרה"ק מדזשיקו ערך מכתב למחותנו מרן הקדוש בעל דברי חיים מצאנז זי"ע להודיעו ע"ד השמועה המבהילה אשר לקולה נמס כל לב ורפו ידיים וכל העולם זקוק לרחמי שמים. והשיב לו מרן הד"ח זי"ע, הלא מקרא מלא דבר הכתוב (עמוס ג') כי לא יעשה ה' אלקים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים. ואלמלי ה' עתיד ח"ו להתרחש כזאת היו מגלין לי מן השמים, ומכיון שלא הודיעו לי מזה נכון לבי ובטוח שלא יהיה הדבר ולא יקום, וכן הוה.

דברי יואל הו"ר עמ' תקה משנת תשי"ב-תשס"ו

• •

הנה בספר דולה ומשקה (ח"ב פרק בקרובי אקדש), מספר הגה"צ מפא"צ זצ"ל שרבינו סיפר עובדא הנ"ל בימי השבעה של בתו חיה רואה ע"ה בשנת תשי"ד, ואח"כ בהושענא רבא של שנה הבאה (תשס"ו) הזכירו רבינו עוה"פ אצל הושענא למען סודך, ובכה שמלפנים היה צדיקים שהקב"ה גילה להם כל הסודות, וכעת אין הסוד נגלה רק להקב"ה, ואנו מתפללים למען סודך, שהקב"ה יגלה שוב הסודות לצדיקי הדור.

והנה למעשה בהעתקה מן הטעיף לא נמצא העובדא הנ"ל, רק רעיון זה הזכיר רבינו, וז"ל:

מיואג מיר דא למען סודך. דער פסוק זאגט (עמוס ג') כי לא יעשה ה' דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים, אז ס'האט זיך עפעס אפגעטוהן אויף דער וועלט האט מען מגלה געווען דעם סוד, מ'האט נישט אנדערשט געטוהן נאר אז מ'האט מגלה געווען פאר די נביאים. וואס טוהט מען ווען די נבואה איז בטל געווארן, זענען געווען בעלי רוח הקודש, דער אוה"ח הק' זאגט (עקב ח' כ') אז די גרעסטע תוכחה איז מ'וועט צונעמען רוח הקודש פון יודען, כגוים אשר ה' מאבדה, אוי דלור שטעמו טעם מר כזה, דעם איז די גרעסטע הסתרה אז מ'נעמט צו דעם רוח הקודש פון יודען. ממילא וואס ס'טוהט זיך אפ אויף דער וועלט וועט אין דעם דא מגלה צו זיין, דער סוד בלייבט נאר ביים בוכ"ע.

אויס, האט מען עהם געוויזן קודם דעם דור, ס'איז לויט דעם, אזוי ברענגט ער פונעם ראפשיצער רב. כ'האב שוין געזאגט אסאך מאהל אז היינט איז גארנישט קיין קשיא פארוואס מ'איז מקדים דעם דור, ווייל בעוה"ר דעם דור פירט די דורשים מיט די שופטים, זיי זענען טאקע פריער.

למענך דורשינו תשכ"א

הרה"ק מרדכי זי"ע

דער זיידע זכרוננו לברכה אין ייטב פנים (ל"ה) ברענגט ער דער הייליגער ריזשינער האט געזאגט [לפרש הכתוב] כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל קל (פ' בלק), אין די פריעריגע דורות פשוטי עם - יאמר "ליעקב" - האבן נישט געוויסט וואס טוהט זיך, זיי האבן נישט געוויסט וואס טוהט זיך אויבן און זיי האבן נישט פארשטאנען פארוואס, אבער די בני עלי' האבן אלעס געוויסט, ס'וועט קומען א דור עיקבא דמשיחא ס'וועט זיין אזא הסתרת פנים אפילו די בני עלי' וועלן אויך נישט וויסן. [וז"פ] כעת, ס'וועט קומען א צייט, אז יאמר ליעקב ולישראל, אז ביידע וועלן נישט וויסן מה פעל קל. ברענגט ער אין ייטב פנים אז מ'האט עס נאכגעזאגט פארן ישמח משה, מ'האט עהם דעם ווארט נאכגעזאגט, איבערגעזאגט, איז געווען וקלסיה. מילא "וקלסיה", די זאך בעצם קאן זיין וואס הייסט דאס וקלסיה [היינו] ער האט עס געזעהן פאר אמת.

תשי"א למענך אלקינו

• •

דער זיידע זכרוננו לברכה אין ייטב פנים (אבני זכרון ל"ה) ברענגט ער פונעם ריזשינערס וועגן, דער הייליגער ריזשינער האט געטייטשט כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל קל, אין דורות הראשונים דער המון האט נישט געוויסט וואס ס'טוהט זיך אבער די בני עלי' האבן געוויסט, האט דער ריזשינער געטייטשט, כעת, ס'וועט קומען א צייט, ווען יאמר ליעקב ולישראל, ליעקב סיי די פשוטי עם, און סיי די בני עלי' וואס זענען לישראל וועלן אויך פרעגן מה פעל קל מ'וועט נישט וויסן. ברענגט דער זיידע זכרוננו לברכה אין ייטב פנים ער האט עס נאכגעזאגט פארן ישמח משה והוטב בעיניו, ס'איז עהם געפעלן דעם ווארט, מסתמא האט ער מסכים געווען.

תשס"ו למען סודך

הרה"ק ר' אלימלך מליזענסק זי"ע

ואף כי נודע שמרן הק' הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע אמר שכבר המתיק את חבלי משיח. מי יודע אם לא גרם החטא שחזרו ונתעוררו. או יתכן כי הנה ודאי דכל עיקר התכלית מה שהקדים הקב"ה להראות לצדיקים את הצרות העתידות לבא על ישראל לא היה אלא כדי שיתפללו עליהם ויפעלו בתפלתם להמתיקם ולבטלם ולא ח"ו כדי לצערם וכמ"ש החת"ס בספר הזכרון, וא"כ יתכן כי לא הראה הקב"ה לצדיקים אלא אותם הצרות שהי' באפשרי לבטלם, ואפשר שכל אלו הרעות רבות וצרות אשר מצאונו בימינו הי' בהם הכרח לצורך הגאולה ולא הראה אותם הקב"ה לצדיקים כלל.

דברי יואל הו"ר עמ' תקכו משנת ת"ש

החזוה מלובלין

נאר ס'איז ידוע, דער זיידע זכרוננו לברכה דער ישמח משה צום הייליגן לובלינער ווען ער איז געקומען דעם ערשטע מאהל, ס'איז עהם שווער געווען קשיות ער זאל עהם ענטפערן, האט ער אינזין געהאט הבא לטהר "מסייעין" אותם, פארוואס שטייט עפעס מסייעין א לשון רבים, ווייל צדיקים העלפן מיט, זענען מסייעין לו. איבערדעם די גמרא רעכנט אויס וויאזוי דעם דור וועט אויסזעהן, פריער איז געווען א סיוע פון צדיקים, אבער היצטערט אין דור פון עיקבא דמשיחא אין לנו על מי להשען נאר על אבינו שבשמים.

דמתה לתמר תשכ"ה

הרה"ק מראפשיץ זי"ע

דער אמת דער זיידע זכרוננו לברכה אין ייטב לב (פ' מסע) ברענגט ער פונעם הייליגן ראפשיצער רב (וליהו), דער ראפשיצער רב האט געזאגט פארוואס זאגט מען דור דור דורשינו, פארוואס איז ער דאס מקדים, ער דארף גיווען זאגן דורשינו ודור, דורשינו הדור דור, פארוואס כאפט ער אהן קודם דעם דור. האט דער ראפשיצער רב געזאגט, מ'האט עהם געוויזן די לעצטע דורשים ושופטים, ס'וועט עהם זייער שלעכט געפאלן אז ער וועט אנקוקן אין די לעצטע דורות וויאזוי ס'זעהט



אולם כאמור העובדא נדפס בדברי יואל להו"ר, ומצוין שם שנאמר בשנת תשי"ב תשט"ו, והנה משנת תשי"ב אין העתקה, לכן יתכן שהעובדא סיפר רק בשנת תשי"ב, אולם הרעיון שפי' בזה למען סודך הזכיר גם בשנת תשט"ו.

הישמח משה

דער זיידע זכרוננו לברכה דער הייליגער ישמח משה האט געזאגט די לעצטע דרשה פארן הסתלקות, האט ער געזאגט "גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם אז ער העט גיווען געוויסט אין די יונגע יאהרן אז ס'וועט אזוי לאנג דויערן דעם גלות העט ער נישט גיווען געקאנט ווערן קיין אלטער יוד", ער האט אין די דרשה דארט געזאגט פארן בוכ"ע "דו האסט מיך אויסגענארט איך זאל מיך קענען דערהאלטן אויף דעם עולם", האט ער געזאגט "רבש"ע וואס א נוצן איז דו האסט אויסגעפאפט אן אלטן נאָר", אזוי האט ער געזאגט אויף זיך, ער האט געזאגט היצט זעהט ער שוין אז ער וועט נישט דערלעבן, אוי ווי האט מען נאך זיך געקאנט אויסמאהלן אזא מצב, אפילו א לב האבן ווערט דאך אויך צושפאלטן אז מ'קוקט אהן אזא מצב.

למענך גואלינו תשכ"ו

דאס קען זיין, איבערדעם בעט מען זיך למענך

עס נישט גיווען אויסגעהאלטן, נאך האט ער געזאגט "רבונו של עולם האסט פארנארט אן אלטן נאָר", האט ער געזאגט אויף זיך, אבער בעוה"ר דעם האט מען זיך שוין צוגעוויינט, אבער אזא מין צרה וויאזוי מ'זעה מיר אויס, מ'העט געדארפט ליגן אויפן פנים אין אזא טאג און זיך בעטן ביים באשעפער, לאמיר נישט ארויס אהן א ישועה, קיינער קען אונז נישט העלפן נאר איין באשעפער אין הימל, וואס קאן מיר אונז טוהן, דעם ביסל יודען וואס מ'נעמט זיך אינאכט, מ'זאל זיך אמת'דיג אויסוויינען די הערצער פארן באשעפער העט מען געהאלפן געווארן. איבערדעם בעט מען זיך "למענך גואלינו", מ'זאל פון זיך אליין אויסגעלייזט ווערן.

למענך גואלינו תשכ"ו

דער זיידע זכרוננו לברכה דער ישמח משה האט געזאגט פארן הסתלקות אז צדיקים ווען זיי קומען ארויף אין גן עדן שפירן זיי גארנישט דעם צער פון דעם עולם, ער האט געזאגט "ער וועט נישט פארגעסן, ער וועט שוין געדענקען", כ'ויל נישט איבער'חזר'ן ס'איז דאך ידוע וויאזוי מ'האט עהם אריינגענארט אין גן עדן, ער האט ניטאמאל געוואלט גיין. אבער בעוונותינו הרבים ס'איז שוין איבער הונדערט יאהר וואס דער ישמח משה איז נישטא אויף דעם עולם און מ'זעהט נישט און מ'הערט נישט, קען זיין אז מ'העט געהאט אפענע אויגן העט מען געזעהן

גואלינו, ווייל דו מוזט זיין דער גואל, איבערדעם ברויך מען א גרויסע ישועה, דאס גייט נישט אזוי גרינג. נאר אבער ס'איז שוין נישט בחפזון און נישט במנוסה, ס'איז שוין כלל כלל הקיצין שוין אזוי לאנג. דער אמת ברויך מען זיך צו בארעכענען ווער האט זיך גירעכט אז תשכ"ב זאל מען נאך אזוי אויסזעהן ווי מ'זעהט אויס, אוי די פריעריגע צדיקים העטן נישט גיווען אויסגעהאלטן, דער זיידע זכרוננו לברכה דער ישמח משה האט געזאגט די לעצטע דרשה, "גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם אז ער העט גיווען געוויסט אז ס'וועט אזוי לאנג דויערן העט ער נישט גיווען געקאנט ווערן קיין זקן, ער העט עס נישט גיווען אויסגעהאלטן", נאר, ער האט געזאגט "דו האסט מיך פארנארט" האט ער געזאגט פארן בוכ"ע, ער האט אזוי געזאגט "וואס א נוצן האסטו דו האסט אויסגעפאפט אן אלטן נאָר". בעוה"ר אונז זעמיר פארנארט אז מ'שפירט גארנישט, מ'איז אזוי נתגשם, אין בשר המת מרגיש באימל, און מ'האלט אלעס אויס.

למענך גואלינו תשכ"ב

דער זיידע זכרוננו לברכה דער ישמח משה ווען ער האט געזאגט די לעצטע דרשה, "גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם אז איך העט גיווען געוויסט אלץ יונגערמאן ס'וועט אזוי לאנג דויערן ביז צו דער גאולה העט איך נישט גיווען געקאנט ווערן קיין אלטער יוד, איך העט

משה רבינו אצל הישמח משה

בהקפה הרביעית בשמח"ת או באושפיזא דמשה בסוכות

וכמו ששמעתי מזקנים שהיו באותו מעמד אצל ק"ז זלה"ה הישמח משה שאמר פעם א' בשמחת תורה בהקפה הרביעית "ברוך הבא משה רבינו, אתה עד בדבר שלא חסרתי מלקיים מתורתך כלום ואפילו כקוצו של יו"ד, ומדוע ביישוני מן השמים שהייתי מצפה ומחכה כל כך על הגאולה ולא נענית" עכדה"ק.

דברי יואל לשמח"ת עמ' תשי"ח

ובספר צדיק כתמר יפרח מביא ששמעו מרבינו בשמחת תורה תרצ"ב בהקפה דיומא אצל הקפה הרביעית בשם הגה"ק משינאווא זי"ע שהיה נוכח בשעת מעשה.

בספר דברי חנה השלם מסופר בשם הרה"ח ר' אלעזר שעהנדראף ז"ל, שבעת ההקפות בשמחת תורה בשנת תשי"ב, סיפר הרה"ק מסאטמאר עובדא הנ"ל ששמעו מרבינו [הרה"ק מקאלאשיץ זצ"ל], ואמר בזה"ל: "שמעתי זאת מפי הרב מקאלאשיץ, אשר שמו הלך לפניו בכל העולם כאיש אמת" (בלשונו: די גאנצע וועלט ווייסט אז ער איז געווען א איש אמת).

ובספר י"ג אורות (ח"ג עמ' קסא), כ' בעיר זבארוב (הסמוכה לבאדריוב) היה גר חסיד זקן בשם ר' שמעון, וזכה עוד להכיר את רבינו הישמח משה. וסיפר להרה"ק מקאלאשיץ שפעם אחת בשעת

עקסטער דעם ווי כ'האב געזאגט ווי מ'האמיר נעכטן געשמועסט ביי די הקפות, וואס ס'שטייט לעיני "כל" ישראל מיינט מען אלע דורות, אין אנדערע דורות זעהט מען נישט גארנישט, די גרויסע הסתרה, אבער דער כח פון משה רבינו'ן איז דא אלעמאל, און יודען וואס זענען ראוי געווען האבן דאס געזעהן. - ווי ס'איז ידוע און איך האב עס אמאהל געהערט פון יודען וואס זענען דערב"י געווען ביים זיידען זכרוננו לברכה דער ישמח משה, דער ישמח משה פלעגט צו זאגן ביי די הקפות, ביי די פערטע הקפה, "ברוך הבא משה רבינו, ער האט געזאגט א שארף ווארט, ער האט געזאגט דו ביסט דאך אן עדות אז איך האב גארנישט פארפעלט פון דער תורה קיין קוצו של יו"ד".

ס"ג בראשית נעילת החג תשי"ד

דער זיידע זכרוננו לברכה דער ישמח משה האט אמאהל געזאגט ביי די הקפות, די פערטע הקפה, האט ער געזאגט "ברוך הבא משה רבינו, דו ביסט מיר אן עדות אז כ'האב נישט פארפעלט פון דיין תורה קיין קוצו של יו"ד, פארוואס בין איך אזוי פארשעמט, איך רעד אזויפיל פון די גאולה און איך זעה נישט עפעס", האט ער אמאהל געזאגט ביי די הקפות, ער האט זיך אויסגעשמועסט מיט משה רבינו'ן, דיא צדיקים פריעה, מילא שמועסט מען דאך נישט דער אר"י הקדוש און דער בעל שם טוב הקדוש, פון די תנאים און אמוראים איז דאך נישט קיין רעדע.

ס"ג נצו"י תשכ"ו



דרשת הושענא רבא של הישמח משה

איך האב אמאהל שוין געזאגט לאנג (ע"י ס"ג מטר"מ תשי"ג וס"ג תשט"ו) כ'האב עס געהערט מפי זקן אחד, - דער ייטב לב ברענגט עס אויך ערגיץ אויף א פלאץ, - אבער איך האב עס געהערט מפי זקן אחד וואס ער איז געשטאנען דערביי, דער ישמח משה האט אמאהל געזאגט אין הושענא רבה, ער האט מתפלל געווען הושענא למענך אלקינו, האט ער געזאגט "רבש"ע אפשר קלערסטו איך מיין מין, אפשר קאן מען קלערן, אפילו אז חלילה ער זאל נישט זוכה זיין ער זאל נישט זעהן גארנישט, ער זאל נישט קיין טייל נעמען גארנישט, נאר ס'זאל זיין יתגדל ויתקדש שמייה רבא, אפשר קאן מען קלערן ער מיינט עולם הבא, גארנישט, ער זאל חלילה פארפאלן ווערן אין שאל תחתית ער זאל קיינמאל נישט זעהן קיין אורה פאר זיך נאר ס'זאל זיין יתגדל ויתקדש שמייה רבא". ס'איז א פחד נורא, עכ"פ אז ס'איז א מציאות אזא קדושה נפלאה אז א בשר ודם זאל דאס קענען זאגן, איז דאך שוין פארהאנדן וואס מ'איז זיך מסלק, דער דין איז דאך אז מ'איז זיך מסלק פון די נגיעה איז ער שוין אויס נוגע, איבערדעם איז דאך שוין דעם משנה למלך'ס קשיא (תו לא קשה), טאקע רבה בר בר חנה האט די גמרא (תכילי) גערעכנט ער קאן עס, ער האט דאס אויך געקענט טוהן.

ס"ג חיי שרה תשכ"ח

אויך ווייניגער. איבערדעם בעט מען זיך קודם והר יראה, אז מ'זאלמיר זעהן די אמת'דיגע סימני הגאולה.

והר יראה תשכ"ו



אהרן הכהן איז געווען דער מכפר אויף עונות ישראל מיט די קרבנות, ובקרבנותיו הפר כעסך, דערפאר האט ער געהאט יום כיפור אזא התפעלות, מיט די קרבנות וואס ער האט מכפר געווען אויף יודען, ס'איז געווען אהרן הכהן. איבערדעם זאגט מען אז דאס איז נישט בטל געווארן, דיא זעלבע עבודה איז נאך היינט אויך, ער דינט ווייטער דעם באשעפער מיט דעם, אליהו איז דאך אויך מגזע אהרן, ס'שטייט דאך בפירוש ער איז מקריב תמידין ומוספין, דער ישמח משה האט געזאגט ער האט עס געזעהן מיט די אויגן עין בעין, ער איז מלוכב בבגדי כהונה און איז מקריב תמידין ומוספין (מובא בייט"ל פ' אמור). איבערדעם דעס איז נאך היצט אויכעט, דעם בלייבט א תמידיות, איבערדעם זאגט מען "והוא" לך, מ'זאגט נישט אז דאס איז געווען נאר אמאהל, דעם איז טאקע היצטערט, היצטערט איז מען מקריב אויבן די אלע תמידין ומוספין, מ'ברענגט נאך היצט ווייטער די קרבנות פון אהרן הכהן את האשם ואת החטאת ואת העולה, די עבודה פון אהרן הכהן איז א נצחיות, מ'דארף עס נאר דערוועקן ונשלמה פרים שפתינו.

והוא לך כסגן בראלי אש תשכ"ה



אז מ'האט באשלאסן אין הימל מ'זאל אונז שוין געבן א ישועה, מ'האמיר דאך אבער אזאלעכע פארמאכטע אויגן, נאר ווייסט השי"ת אז נישט חלילה פארקערט, לאמיר אלע איינרייסן אין דעם טאג, לאמיר נישט ארויס מיט גארנישט, ס'זאל אונז בלייבן קדושה פונעם היינטיגן טאג, לאמיר אדורכברעכן א ישועה ורחמים משמי שמי קדם, ווילאנג נאך קען מען שווייגן, אוי וויי, לאמיר נישט ארויס מיט גארנישט, לאמיר זיך בעטן צו הקב"ה, תשובת הרבים איז דאך זייער גרויס, ווען דען קאן זיין תשובת הרבים, ווען יודען קומען זיך צונעזאם און מ'זאגט אינאיינעם ווערטער פאר הקב"ה.

למענך בוראינו תשכ"ג

קען זיין מ'האט פריער געזאגט דביר המוצנע, ס'איז באהאלטן, וואס מיינט מען דא מיט דעם. דער אמת פריער איז געווען צדיקים וקדושים, דער ייטב לב ברענגט דאך (פ' אמור) ער האט געהערט פון ישמח משה, ער האט געזעהן עין בעין ווי אליהו שטייט ער איז מלוכב בבגדי כהונה, און ער איז מקריב קרבנות פאר השי"ת, ער שטייט ביים מזבח. ס'איז געווען צדיקים האבן געזעהן דעם ביהמ"ק של מעלה וואס ס'ברויך אראפצוקומען, זיי האבן עס געזעהן. בעוה"ר ס'איז אזוי גרויס די הסתרה אין דורש ואין מבקש, מ'זעהט נישט און מ'הערט נישט, אזוי ביטער די הסתרה, דורכדעם זענען די כוחות

שמעון זבארבער האט פארציילט, דער קאלאשיצער רב האט דאס געהערט פון דעם ר' שמעון זבארבער, דער שווער האט אויך געקענט דעם ר' שמעון זבארבער, אז דער ישמח משה ביי דעם פערטע הקפה, דער סאקמארער רב האט זיך פארציילט די מעשה, ער האט אויך געהערט פון קאלאשיצער רב. היינט דער סאקמארער רב האט פארציילט אז ס'איז געווען ביי די פערטע הקפה, און יעדן האב עס געהערט נישט פון קאלאשיצער רב אליין נאר פון תלמידים, איז עס געווען דעם פערטן טאג סוכות וואס איז משה רבינו'ס אושפיזא, האט זיך דער ישמח משה אויפגעשטעלט, דאס האט ר' שמעון זבארבער פארציילט, האט זיך דער ישמח משה אויפגעשטעלט, ברוך הבא משה רבינו, ס'געווען די פערטע טאג סוכות, "ברוך הבא משה רבינו, דו ווייסט דאך אז מיר האבן נישט פארפעלט פון די ספר תורה וואס דו האסט געשריבן, האבן מיר נישט פארפעלט קיין קוצו של יוד, ווען וועסטו קומען אונז אויסלייזן?

ומכ"ק אדמו"ר מפשעווארסק שליט"א שמענו, שכאשר אביו סיפר לרבינו שהוא שמעו בשם הרה"ק מקאלאשיץ על אושפיזא דמשה ולא על ההקפות, ענה רבינו, 'אזוי, איך האב דאך עס אויך געהערט פון קאלאשיצער רב, אבל לא דחה גירסתו מכל וכל, רק הראה לו פנים כאילו אין ולא ורפיא בידיה, ולא דחה גירסתו. והוא נתפעל הרבה מזה, כי רבינו כבר סיפר עובדא זו ברבים כמה פעמים, ובנה ע"ז יסודו שהצדיקים באים להקפות, ועכ"ז לא דחה הגירסא השני ששמע כעת, שהיה ביום אושפיזא דמשה ולא בעת ההקפות. ולמעשה הפיטו גם בספר י"ג אורות שהיה אצל ההקפות, כפי שסיפרו רבי יענקעלע מפשעווארסק בשם רבינו.



ההקפות בהקפה ד' (המכונות למדת משה רבינו) עמד הישמח משה על רגליו ואמר: "ברוך הבא משה רבינו, מתי תבא לגאלינו, הלא הנך יודע שלא חסרנו מלקיים כל מה שכתבת בתורה אפילו כקוצו של יו"ד" (בלשונו: ברוך הבא משה רבינו, ווען וועסטו אונז קומען אויסלייזן, דו ווייסט דאך אז מיר האמיר נישט פארפעלט קיין קוצו של יו"ד פון דעם וואס דו האסט געשריבן אין די תורה אז מאל נישט מקיים זיין). שמעתי מהרה"ק מסאטמאר זצ"ל שסיפר זאת בעת ההקפות בשנת תש"י, ששמע זאת מהרה"ק מקאלאשיץ זצ"ל.

אולם בהגה שם בספר י"ג אורות אות ל"ו כ', מתלמידי הגה"ק מקאלאשיץ שמעתי שהגה"ק מקאלאשיץ סיפר שהיה בחג הסוכות באושפיזא דמשה, אבל הגה"ק מסאטמאר אמר שהוא ג"כ שמע זאת מהגה"ק מקאלאשיץ ואמר שהיה באמצע ההקפות דשמחת תורה.

והנה לאחרונה נדפס ספר שופריה דיעקב (ח"א עמ' קיד) ושם מעתיק לשונו של הרה"ק ר' יענקעלע מפשעווארסק מהטעם, האך שהוא מספר שני הגירסאות בעובדא דידן, ומחמת חובת הלשון נעתיקו ככתבו וכלשונו:

דער ישמח משה האט אויך אמאל אזוי געזאגט, כ'האב עס געהערט פון קאלאשיצער רב. ס'איז געווען, ס'איז דא א שטאט אין אונגארן, א שטעטל, נעבן בארטפעלד איז דא א שטעטל זבארוב, ס'גרעניצט זיך מיט צאנז דארטן, גאליציע, איז געווען א ר' שמעון זבארבער, ער האט נאך געדענקט דעם ישמח משה, מיין שווער האט אים אויך געקענט, ווייל שפעטער איז ער געווען אין שינאווא, ער איז נפטר געווארן אין ביהמ"ד, ער איז דארט געזעסן, איז ער אין ביהמ"ד נפטר געווארן, דער ר'



געלערנט פון עהם, ס'איז נאר "דמתה" לתמה, האט ער אמאהל געזאגט אויף זיך. בעוה"ר ס'איז שוין ניטאמאל דמתה לתמה, וויאזוי מ'זעהט אויס אין דעם שפלות הדור, וואו ווייט מ'איז געריקט פון די פריערדיגע דורות.

דמתה לתמר תשכ"א



ס'איז געווען יודען וואס זיי האבן געהערט פונעם זיידען זכרונם לברכה דער ייטב לב, ס'איז געווען יודען וואס זיי האבן אליין געהערט, ער האט געזאגט ביי די הקפות "פריידסט אייך יודען דער זיידע איז דא". אוי אז מ'האט געהאט התקשרות מיט די אבות הקדושים מיט דא וואס זענען בעולם העליון, מ'האט געזעהן און מ'האט געהערט, איז מען נישט אזוי דערביטערט געווען, היצט בעוה"ר מ'זעהט נישט מ'הערט נישט, מ'ליגט אין שפלות הגלות, מ'איז זיך מחזק מיט דעם שטיקעלעל אמונה. איבערדעם בעט מען זיך צום באשעפער, ס'איז דביר המוצנע, ס'איז אזוי באהאלטן אלעס אין די ביטערע הסתרה, ס'זאל זיין והר יראה, מ'זאל עפעס זעהן פריער, אזויפיל האמיר אן התחזקות צווישן יודען, לאמיר זיך אלע אינאיינעם מחזק זיין, מ'זאל זיך אמת'דיג אויסוויינען פארן לעבעדיגן באשעפער, מ'זאלמיר בעטן דעם בוכ"ע, דיא אלע נעמען ווייזן דאך אויף עפעס, מ'ווייטס אויך נישט אויף וואס.

והר יראה תשכ"ו

הקדושת יו"ט

דער טאטע זכרונם לברכה האט אמאהל געזאגט, ביי א געלעגנהייט ביי אן אסיפה, ער האט צוזאמגערופן אסאך גדולי ישראל, האט ער געזאגט אין די פתיחה, ס'איז דאך א קשיא ווי קומסטו עפעס צוזאמגערופן אזויפיל גדולי ישראל. האט ער געזאגט א משל עפעס א שמש גייט ארום אויף די גאס, און פלוצים דערזעהט ער א פייער, ער זעהט ס'ברענט, לויפט ער אויפועקן אלע ראשי הקהילה, שטייטס אויף פונעם שלאף! ס'ברענט!, וועט מען פרעגן א קשיא דו ביסט א שמש ווי קומסטו אונז אויפ-צו-וועקן ראשי קהילה, האט ער געזאגט איך בין טאקע נאר א שמש, אז איך זעה אבער ס'ברענט מוז איך אויפועקן, ווער אבער ס'שטייט נישט אויף און ח"ו ווערט פארברענט איז נישטא קיין תירוץ ער האט נישט געפאלגט דעם שמש. מורי רבותי, איך ווייס מך ערכי, ווי קום איך ענק צו זאגן אין אזא הייליגן טאג, נאר אז מ'זעהט אבער ס'ברענט מוז מען זאגן קען מען נישט שווייגן, חשכינו מלהט היום הבא, אוי וויי, ס'גייט דורך אזויפיל דינים קשים, מ'איז דן דעם כלל ישראל און דעם פרטיות, לאמיר לעשן דעם פייער, מיט וואס קאן מען לעשן, נאר מיט אמת'דיגע טרערן, מיט יודישע טרערן קאן מען לעשן, דער בוכ"ע זאל אויף אונז רחמנות האבן.

למענך אלוקינו תשכ"ה



אז איך זאל חלילה, איך זאל פארפאלן ווערן אין שאול תחתית און זאל קיינמאל נישט זעהן קיין אור פאר זיך, און ער זאל קיינמאל נישט האבן קיין תקנה נאר ס'זאל געשעהן יתגדל ויתקדש שמי' רבא". אזוי האב איך געהערט מפי זקן וואס איז אליין געשטאנען דערביי, אז ער האט געזאגט פארן ארון הקודש פתוח אז ער איז אויף זיך אזוי מקבל.

ס"ג מטו"מ תשי"ג

הייטב לב

דער זיידע זכרונם לברכה דער ייטב לב ברענגט אין ייטב פנים ער האט אמאהל געזאגט אויך ביי די הושענא דמתה לתמה, מ'זאל נישט מיינען איך בין דעם וואס ס'איז אמאהל געווען (ק"ו היש"מ זלה"ה), - ברוב קדושתו א קדוש עליון, און דיא דיבורים דאס האט א כח געהאט, - מ'זאל נישט מיינען אז ס'איז דעם וואס ס'איז פריערע, וואס דער ישמח משה איז געווען, ער איז נאר געגלעכנט אהין, וואס ער האט עפעס

ווארן אמאהל האב איך געהערט, כ'האב עס געהערט מפי זקן אחד וואס ער האט געזאגט ער איז געשטאנען דערביי, - שוין לאנג - ווי ער איז געשטאנען דערביי ווען דער זיידע זכרונם לברכה דער ישמח משה - וואס ס'איז היינט די יארצייט - און ער איז געשטאנען דארט, דאס האב איך געהערט פון א יוד פון א תלמיד חכם וואס ער איז געשטאנען דערביי, ער האט געזאגט הושענא רבה האט ער געזאגט פארן ארון הקודש, ס'איז געווען אפען דעם ארון הקודש, האט ער געזאגט רבונו של עולם - ער האט מתפלל געווען ס'זאל זיין הושענא למענך, האט ער געזאגט אויף די גאולה אבער כדומה, - האט ער געזאגט רבונו של עולם אפשר קלערסטו איך מיין מיד, ער זוכט נישט, אפילו ער זאל חלילה נישט זוכה זיין ער זאל נישט זעהן, און ער זאל אפילו קיין שום טייל נישט נעמען, נאר ס'זאל געשעהן יתגדל ויתקדש שמי' רבא, און אפשר מיוועט קלערן אז איך מיין נישט עוה"ז אבער עוה"ב (אני רוצה), האט ער געזאגט פארן ארון הקודש "רבונו של עולם איך בין מקבל איך נעם,

הייטב לב בשעת ההקפות

ס'איז געווען יודען וואס זיי האבן געהערט פונעם זיידען זכרונם לברכה דער ייטב לב, ס'איז געווען יודען וואס זיי האבן אליין געהערט, ער האט געזאגט ביי די הקפות "פריידסט אייך יודען דער זיידע איז דא". אוי אז מ'האט געהאט התקשרות מיט די אבות הקדושים מיט דא וואס זענען בעולם העליון, מ'האט געזעהן און מ'האט געהערט, איז מען נישט אזוי דערביטערט געווען.

והר יראה תשכ"ו

אפשר דאס קען זיין איז דער פשט ושמחת בכל הטוב וגו', אז ס'וועט זיין א שמחה של מצוה, וועט זיין "ולביתך", וועלן אראפקומען פון וואו דער אפשטאם איז, די עלטערן וועלן אראפקומען. דער זיידע זכרונם לברכה דער ייטב לב האט אמאהל געזאגט ביי די הקפות, ביי די פערטע הקפה האט ער זיך געשטעלט ער האט געזאגט "פריידסט ענק יודען, דער זיידע איז דא", ס'איז ידוע. איבערדעם דאס איז דער פשט ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלקיך "ולביתך".

ס"ג תבא תשכ"ה

הקדושת יו"ט בעת ההקפות

ישראל מגרשין את האבות מעולם העליון מג"ע שיבואו ליקח חלק ולשמוח בשמחת בניהם בעוה"ז, ואין לך שמחה של מצוה גדולה מזו שאנו שמחים בשמחת התורה והוא נחת רוח גדול לפני השי"ת ובוודאי שגם עכשיו הם פה אתנו. והנה אבותינו היו צדיקים וקדושים וראו זאת עין בעין, ואנו אין רואין מאומה אבל אנו מאמינים בזה שבוודאי האבות"ק באים אצלינו לשמוח אתנו. וזהו דור לדור ישבח מעשיך שכל הדורות ביחד משבחים עתה להשי"ת, הדור זה עם הדורות הקודמין, שכולם נמצאים פה וכולם ביחד ישבחו מעשיך וגבורותיך.

שמחת"ת תרי"ט משנת תשט"ו

דהנה ידוע מה שהי' מרגלא בפומיה של אבא מארי זלה"ה לומר בשעת ההקפות דאיתא בזה"ק דבשעה שישראל שמחים בשמחה של מצוה מגרשין את האבות הק' והצדיקים מן הג"ע שיבואו גם המה להשתתף וליקח חבל בשמחת בניהם ולשמוח עמם ביחד. והנה אבותינו בדורות הקודמים היו רואין זאת כמו עיניהם ואנו עכ"פ מאמינים בזה.

שמחת"ת עמ' תר"ז תשט"ו

ואפ"ל עוד עפ"י מהי' מרגלא בפומיה של אבא מארי זלה"ה לומר בכל שנה בשעת ההקפות, דאיתא בזה"ק (פ' פינחס דף רי"ט ע"ב) דבכל שמחה של מצוה שעושין



כ'האב געהערט פונעם טאטן זכרוננו לברכה,
ער האט געטייטשט הושענא מכו לשבת,
אויך אין אזא צייט ס'איז זיך געפאלן הושענא
רבה איז געפאלן פרייטיג, מוז מען דאך אביסל
מקצר זיין, מ'ברויך זיך צואיילן מ'זאל נאך
קאנען האבן הכנה אויף קדושת שבת, וועגן
קדושת שבת איילט מען זיך מ'איז מקצר, האט

ער געזאגט דעס איז אן התעוררות אויבן, ס'איז
ידוע אז מ'האלט אין אלף השישי, מ'האלט
שוין פרייטיג נאכמיטאג, שוין נאנט צו קדושת
שבת, ס'איז דער לעצטער טאג, וויפיל האמיר
דען נאך אינגאנצן פונעם אלף השישי ביז צום
אלף השביעי, פלעגט ער צו זאגן אזוי ווי אונז
אייל מיר זיך מ'איז מקצר פאר קדושת שבת,

האט ער געזאגט דאס איז אן התעוררות פארן
בורא עולם ער זאל זיך שוין צואיילן מיט דער
ישועה, ס'איז שוין נאנט צו קדושת שבת, פלעגט
ער זאגן הושענא מכו לשבת אנגרייטן צו
דיין שבת, יומו של הקב"ה אלף שנה, צו דעם
אלף השביעי.

תש"ז למענך אלוקיני

פלוגת הצדיקים במלחמת נאפאליען במשנתו של רבינו

דעיקר הנהגת שרי מעלה תלוי בדעתן של
חבורת החכמים דלמטה בעוה"ז, דכאשר גוזרים
הם כן יקום, וכענין הפלוגתא הידוע שהיתה
בין הצדיקים בדורות שלפנינו בשעת מלחמת
נאפאליאן (מלך צרפת), שהרה"ק רבי ר' מענדעל
מרימאנאו זי"ע הי' סובר שנאפאליאן צריך
לנצח, והרה"ק מראפשיץ זצ"ל ושאר צדיקים
הי' דעתם להיפך, ולא יכלו להסכים כולם לדיעה
אחת, וכאשר גזרו אומר בחבורת החכמים כן
קיימו למעלה כנודע.

דברי יואל שמח"ת עמ' תשי"ז

הנה ידוע מחלוקת הצדיקים במלחמת נאפאליען ורוסלאנד בשנות תקע"ג-ע"ה, שתלמידי
הר"ר אלימלך מליזענסק, ה"ה החוזה מלובלין ור"ר מענדעל מרימנוב והמגיד מקאזניץ התאספו
יחד לפעול שיהי' מלחמת גוג ומגוג ויבוא משיח, והרה"ק מראפשיץ הפציר שיופסק המלחמה מפני
הקרבנות, ולבסוף נסתלקו כל הצדיקים הנ"ל בשנת תקע"ה, המגיד מקאזניץ בערב סוכות, והחוזה
מלובלין נפל מחלון ביתו בליל שמחת תורה ושכב על ערש דוי עד תשעה באב, והר"ר מענדעל
נסתלק ביום ל"ד בעומר באותה שנה. והדברים עתיקין, ומסופר בכל הפרטים בספר דרכי חיים
ושלום (הנהגות שב"ק בבוקר) מפי הרה"ק ממונקאטש זי"ע, ששמעו מהרה"ק משינאווא זי"ע.

וראה זה מצאנו שגם במשנתו של רביה"ק זי"ע, שהזכיר עובדא זו בקצרה הרבה פעמים במשך
השנים, ובעיקר הזכירו כמה פעמים בימי הושענא רבא ושמחת תורה, ודבר בעתו מה טוב, ללקטם
אל פונדק אחד, לעורר הגאולה הקרובה במהרה.

הישמח משה אמר קודם פטירתו כי ג' צדיקים
נכנסו בעובי הקורה והתעצמו להביא את הגאולה
ולא הצליחו, (כידוע שהלובלינער והרבי ר' מענדעל זצ"ל רצו
להביא את הגאולה אז בימיהם ולא עלתה בידם) וכשיבוא הוא
לעולם העליון לא יניח את עצמו ולא יכנס לג"ע
עד שיהי' הגאולה, והמעשה באריכות והדברים
עתיקים. (ונדפס בחד"ת לחוה"מ פסח תשי"ג).

דברות קודש בראשית מוצאי שמח"ת תשי"ד

פון דיא וואס זענען געווען אינדרויסן בשדה
המלחמה, דער ראפשיצער רב האט געזאגט
מ'זאל רחמנות האבן אויף דיא בכיות און אויף
דיא קולות, האט דער רבי ר' מענדעלע געזאגט
ס'וויינען נאר די גופים, אבער די נשמות וויינען
נישט, די נשמות פרייען זיך ...

הושענא רבא תשי"א למענך אלוקיני

וידוע הפלוגתא שהיתה בין הצדיקים וקדושים
צדיקי אמת בדורות שלפנינו, שהצה"ק הרבי ר'
מענדעל מרימנוב זלה"ה רצה לפעול שתהי'
הישועה והגאולה שלימה מיד, ואף אם עי"ז
יתגברו ויתרבו ח"ו הצרות וחבלי משיח עד
מאוד, ואמר בלשון קדשו "דם ישפך כמים
על פני חוצות ורחובות ובלבד שייבוא משיח
מיד", אבל שאר הצדיקים שבדור כמו מרן הק'
מראפשיץ זלה"ה ודכוותיה לא הסכימו לזה,
בראותם שאי אפשר להם לישראל לסבול כל כך
הרבה רעות רבות וצרות מהחבלי משיח בפעם
אחת, ואמרו דמוטב שיתארך הזמן קצת ויעברו
כל אלו החבליים במעט מעט ולא בפע"א, וידוע
שאמר הרבי ר' מענדעל זלה"ה אז "שלפני
ביאת המשיח ילכו עוד שקוע בדם ישראל עד
הכרעים", ובעוה"ר היום כבר הגיע דם ישראל עד
צוארינו, ועד מתי ועד מתי עוד.

דברי יואל הושענא רבא עמ' תקכו שנת ת"ש

דער אמת די גאולה פארן זמן, ס'איז דאך ידוע
אז דער רבי ר' מענדעלע האט געוואלט בימי
ברענגען משיח'ן דעמאלץ ביי דער מלחמה פון
נאפאליאן, און ס'איז ידוע וואס דער ראפשיצער רב
האט געזאגט אז די בערג וועלן זיין פיל מיט יודיש
בלוט מ'קען עס נישט צולאזן, און ר' מענדעלע
האט געזאגט אפילו, אף על פי כן, מוז מען אויך
שוין איינמאל עס דורכברעכן אפילו ס'וועט
דאס ברענגען ח"ו. איז געווען זייער פלוגתא איז
באשטאנען אין דעם אז ס'איז אסאך שפיכת דמים
ווען ס'איז פאר די צייט, און דער רבי ר' מענדעלע
האט געהאלטן אז ס'איז שוין דער זמן, דאס איז
געווען די פלוגתא, אונז פארשטיי מיר נישט, מי בא
בסוד ה'. עכ"פ ווען ס'איז פארן זמן איז א סכנה
ווייל ס'קאסט חלילה נפשות, מ'קען פארשטיין אז
דער אורח הזמן דערנאכדעם ברענגט א צירוף א
בירור און די אלע נפשות וועלן אויפשטיין אזוי
ווי ס'שטייט, און אזוי ווי דער שלה"ק זאגט אז
דעס גלות איז צורך הגאולה, די גאולה וועט זיין
בשלימות דורכן גלות, דעס רעכטע שלימות.

דברות קודש ואתחנן תשי"ב

והנה ראה זה פלא, בספר דולה ומשקה (ח"ב
פ"ז זמן שמחתינו), מספר הגה"צ מפא"ע זצ"ל מזכרוננו
דרשת הושע"ר משנת תשי"א, (עדיין לא היה אז הטעיף
משנה זו), כמעט ככתבו וכלשונו כמו שמועתך כאן
מהטעיף, ומעיר ע"ז שם "איך האב מדייק געווען
דעמאלטס, דער רבי האט מזכיר געווען דעם רבי
ר' מענדעלע מרימנוב מיטן ראפשיצער רב, האט
ער געזאגט עס איז ידוע די מעשה מיטן רבי ר'
מענדעלע, און דער הייליגן ראפשיצער רב.
עס איז מיר געווען א פלא, א רבי ותלמידו, האט
ער געזאגט דער רבי ר' מענדעלע מיט 'הייליגען'
ראפשיצער רב. ראפשיצער רב איז געווען א
תלמיד פון רבי ר' מענדעלע, און דאס ווארט
'הייליג' האט ער געזאגט אויפן ראפשיצער רב."

(א"ה. הרה"צ ר' בעריש לויפער זצ"ל שהיה מבית
אבותיו מחסידי דיקוב, וזכה ליצוק מים ע"י רבינו
ולשמשו, ג"כ העיר ע"ז, והוא היה אומר שהפלוגת אלו
על הרה"ק מראפשיץ קיבל רבינו מחותנו בזו"ר הרה"ק
מפלאנטש זי"ע, ושם נתרגל לדבר בלשון רבו וחזנתו
הקדוש בהזכירו את זקינו הקדוש הורע קודש מראפשיץ).

דאס קאן זיין, שאול המלך האט געזעהן אז
ווען ס'זאל דעמאלץ זיין מחיית עמלק זענען די
גרויסע חבליים, וואס וועט זיך טוהן מיטן פאלק,
די קולות און די יללות. ס'איז דאך דעם וואס
ס'איז ידוע אז דער רבי ר' מענדעלע (מרימנוב
זי"ע) האט דאך געוואלט בימינו, ער האט געוואלט
ממהר זיין, ער האט געוואלט מאכן די גאולה,
ביאת המשיח, און דער הייליגער ראפשיצער רב
איז געווען דערקעגן, ס'איז געווען דעמאלץ די
מלחמה די נאפאלישע קריג, און זענען געקומען
דיא וואס זיי האבן געוויינט, פון די הייזער



המעייין השילוח במשנתו של רבינו

ניסוך המים כיצד,
צלוחית של זהב היה
ממלא מן השילוח:

צו דארפן אויפשטעלן א צווייטן, און איך האב דארט געווארט ווי א יעדער אז דער רבי זאל אריינקומען צו תקיעת שופר. דער זאל איז געווען פול, עס האט געהערשט א ערענסקייט פון יום הדין אין די אטמאספערע, דער עולם האט אריינגעקוקט אין ספרים, און מען האט געווארט אז דער רבי זאל אריינקומען און ער זאל אנהייבן דארט צו פראווען זיין עבודת הקודש.

פלוצלונג שפיר איך א קלאפ אין די פלייצע. אונטער מיר שטייט הרה"ח ר' ישראל יודא באנדא הי"ו (באנדא'ס גראסערי אין וויליאמסבורג) וועלכער איז דעמאלטס געווען דער הויז בחור ביים רבי'ן. ר' ישראל יודא רוימט מיר אריין אין אויער אז דער רבי לאזט מיך רופן צו זיך אינדערהיים אין שטוב-דארט וואו ער האט געדאווענט שחרית. ווי פארשטענדליך האט מיך געכאפט א ציטער, איך האב זיך בשום אופן נישט געקענט פארשטעלן, וואס וויל דער רבי פון מיר יעצט בעפאר שופר בלאזן? יעצט ווען מען האלט אין די הייליגסטע זמנים פון יאר, מ'שטייט פאר תקיעת שופר זאל מיך דער רבי דארפן אזוי נייטיג אז ער שיקט מיך רופן פון בית המדרש? טראכט איך צו זיך פארווינדערט און דערשראקן.

מיט שנעלע טריט האב איך זיך געמאכט דעם וועג די עטליכע גאסן אויף בעדפארד עוו. די קניען האבן מיר געציטערט, ממש דא לדא נקשן, און איך בין באלד אנגעקומען צום רבי'נס שטוב. אינדרויסן פון רבי'נס שטוב, ביי די אפענע טיר דאן זענען געשטאנען עטליכע אידן, הרה"ח ר' אלי' דוד טירנויער (ע"ה), הרה"ח ר' ליפא יאקאבאוויטש הי"ו, וועלכע האבן אפגעווארט דעם רבי'ן און האבן אים געוואלט באגלייטן אויפן וועג צום בית המדרש צו תקיעת שופר, איך בין אריינגעגאנגען אין צימער, דארט אינעווייניג אין שטוב איז דעמאלט געווען מיט'ן רבין ר' יוסף אשכנזי (ז"ל), ווי נאר איך בין אריינגעגאנגען אין שטוב, ווענדט זיך דער רבי צו מיר מיט די

הנה כבר ידוע בשער בת רבים, העובדא הנפלא הפלא ופלא, שהתרחש אצל רבינו קודם תקיעת שופר, דבר שלא בכל יומא היה מתרחש, ואין פותר אותו. שרבינו רצה לברר הדרך להגיע לטבול במעין השילוח, המקוה של רבי ישמעאל כהן גדול, טרם שהלך לתקיעת שופר. ומחמת החידוש שבעובדא זו, וגם שכפי הנראה התרחש לכה"פ שני פעמים, לכן הבה נעתיק העדיות מכלי ראשון המספרות עובדא זו, ככתבם וכלשונם.

העובדא עם הטבילה במעין השילוח ר"ה תשי"י

ז"ל הרה"ח ר' חיים מרדכי שטיינבערג ז"ל בספרו 'פעולות צדיק לחיים' (פ"ז):

גאר א אינטערעסאנטע מעשה, א דבר פלא, האב איך געהאט מיטן רבי'ן זי"ע, בנוגע די מקוה פון רבי ישמעאל כהן גדול. געווען איז דאס אין די ערשטע יארן דאהי אין אמעריקע, ראש השנה תשי"א לפ"קא), יענעם יאר האט מען אפגעדינגען דעם אוידיטאריום פון די "בית יעקב" שולע פון הרב קאפלאן ז"ל, וואס האט זיך געפונען אויף די "סאט 8" גאס. דער רבי האט זיך געפירט אז ער האט געדאווענט שחרית און געלייענט קריאת התורה ביי זיך (בביתו נאווה קודש) און איז דערנאך אריינגעקומען אין גרויסן בית המדרש צו תקיעת שופר און מוסף. אזוי איז אויך געווען יענעם יאר ווען דער רבי האט געדאווענט שחרית ביי זיך מיט א קלענערע צאל מתפללים, און איך האב אויך מיטגעדאווענט שחרית מיטן רבי'נס מנין.

באלד נאך שחרית בין איך שנעל אריבערגעגאנגן צום "בית יעקב". איך האב געוואלט כאפן מיין געדונגענעם פלאץ, נאך איידער א צווייטער וועט זיך דארט אוועקזעצן, כ'האב זייער נישט חשק געהאט

(א) תשי"א הוא טעות לכאורה, וצ"ל תשי"י. דלפי סיפורו שהבחור המשבי"ק ר' ישראל יודא באנדא הי"ו קרא אותו לרבינו, וכן מעיד גם ר' ישראל יודא לאויט"א בעצמו שהוא היה בעל העובדא. הרי מוכרח שהיתה בשנת תשי"י. כי ב"ה שנת תשי"א כבר התחתן ר' ישראל יודא, ור' חיים יחזקאל שטיין נעשה הויז בחור במקומו בשבועות תשי"י. וטרם שנת תשי"י, דהיינו תשי"ח ותשי"ט עדיין לא התפללו בבית יעקב בסאטא אכט, רק בבית מדרשו של רבינו על 500 בעדפארד עוו. ועכ"ח שהיתה בשנת תשי"י, וכן העתיק עובדא זו בשם הרה"ח ר' חיים מרדכי בספר זכר צדיק לברכה (ח"ב) מדרשה שסיפר ר' חיים מרדכי ברבים ביומדי'ל של רבינו, שהיתה בשנת תשי"י, וכן העתיקו בספר ימי מלך על שנת תשי"י. בספר דולה ומשקה (ח"ב פרק ימים נוראים) העתיקו שנת תשי"א בטעות, לפי משי"כ בספר פעולות צדיק לחיים בשם ר' חיים מרדכי שטיינבערג. כי הגה"צ מפאיע זצ"ל על הטעיף כשהוא מספר עובדא זו, ששמע אותה מר' חיים מרדכי תיכף בבואו בחזרה לבית יעקב בסאטא אכט מבית רבינו, אומר בדרך אגב שהיה בשנים הראשונות תשי"ח, תשי"ט. ועי' בודאי לא דק, כי הוא בעצמו מספר כמה פעמים, שבשנת תשי"ח ותשי"ט התפללו בביהמ"ד שבבית רבינו, ורק בשנת תשי"י ותשי"א התפללו בבית יעקב, ועכ"ח דלא דק בשעה שסיפרו, באיזה שנה בדיוק התרחש.

לפי הגירסא שהיתה בשנת תשי"א, היו שסברו שהעובדא היתה עם הרה"ח ר' חיים יחזקאל שטיין הי"ו, כי הוא היה אז הבחור המשבי"ק, וכבר נדפס כן על שמו, (אף שבוחרוננו בספר עלי שיה לא נזכר מזה). ולאמיתו של דבר, ר' חיים יחזקאל זוכר ג"כ שהתרחש עובדא כזו עם ר' חיים מרדכי שטיינבערג, אבל אינו ברור לו אם התרחש ממש כשהוא שימש את רבינו, או ששמעו אז בשעתו. משא"כ ר' ישראל יודא באנדא המשמש בשנת תשי"י, מספרו ברירות שהתרחש בימיו. וזה ברור שעם ר' חיים מרדכי לא התרחש עובדא זו רק פעם אחת.



העובדא עם טבילה במעין השילוח בערך עשרה שנים לאחריו

ועל השנות עובדא כזו עוד הפעם בשנים שלאחריו, יש לנו עדות נוספות. וז"ל הרה"ח ר' מנחם בארבער ע"ה בזכרונותיו בספר באילנא דחיי (ח"ו פ"ד):

איין יאר ראש השנה (כפי מש"כ בספר ימי מלך, היתה זאת בעת שדר כאן באמריקא מסוף שנות ה'תש"י עד אמצע שנות ה'תש"כ) דורכאויס דער הפסקה צווישן תפילת שחרית און תקיעת שופר, האט דער רבי מיר געבעטן אים אויסצומאלן די מקוה פון רבי ישמעאל כהן גדול. דער רבי האט דערמיט געמיינט דעם קוואל נעבן "הר הזיתים", וואס מהאט גערופן "מעין השלוח" און "נהר גיחון". דארט האט רבי ישמעאל כהן גדול זיך געטובלט איידערן טאן די עבודה אין בית המקדש אין די הייליגע טעג, און אסאך ירושלמער אידן פלעגן אהינגיין זיך מקדש ומטהר זיין לקראת ימי הרחמים והסליחות.

איך האב אנגעהויבן אויסמשלען די מקוה, און דער רבי האט מיר פונקטליך אויסגעפרעגט וואו מהאט זיך געטובלט, אינעווייניג אין דער מערה אדער אינדרויסן אויפן פעלד. איך האב געזאגט פארן רבין אז סזענען דארט דא צוויי ערטער וואו זיך צו טובלען; איין פלאץ איז א מקוה אונטער א דעכל, און דאס אנדערע אויפן פעלד. ביי די אנדערע חלקים פונעם קוואל איז פארהאן צו ווייניג וואסער און סאיז נישט בכדי שיעשו פאר א מענטש זיך דארט צו טובלען.

צווישן אנדערן האט דער רבי מיך געבעטן איך זאל אים פונקטליך אויסמשלען דעם וועג וויאזוי מקומט אן פון אלט-שטאט ירושלים, נאך אינדרויסן פון דער חומה, ביז צו דער מקוה, און דער רבי האט מיט גרויס אינטערעס אויסגעהערט מיך שילדערן דעם גאנצן וועג. פאר מיר איז עס געווען א גרויסער פלא פארוואס דער רבי האט פונקט יעצט, אין די געהויבענע מינוטן איידער'ן צוגיין צו דער עבודה פון די תקיעות און תפילת המוספין, געפרעגט די אלע זאכן, נאכדערצו אזויפיל פרטים.

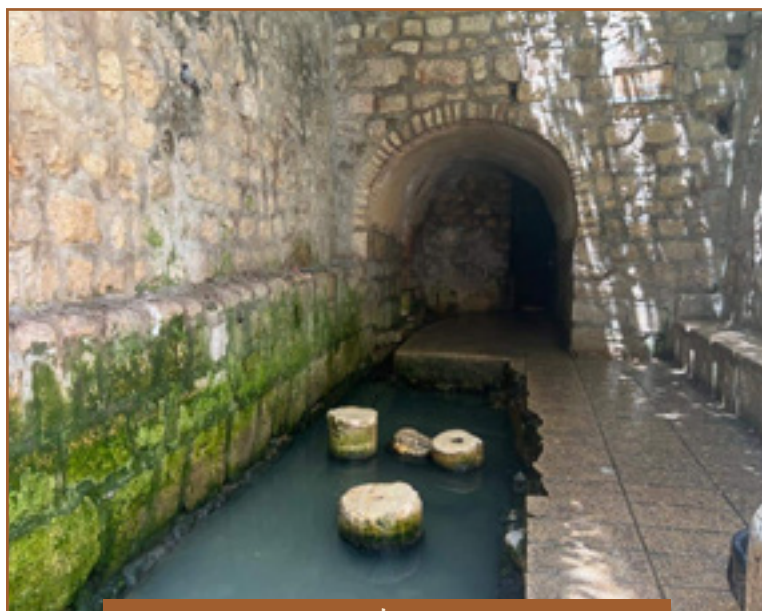
פאלגענדע פראגע: "זאג נאך, דו ווייסט דעם וועג צו רבי ישמעאל כהן גדול'ס מקוה?"

כ'האב באלד אנגעהויבן צו זאגן פארן רבי'ן דעם וועג צו די מקוה, וואס איז מיר געווען קענטליך פון יענע יארן ווען איך האב געוואוינט אין ירושלים, איך האב אנגעהויבן צו ערקלערן לויטן וועג פון די דירה וואו דער רבי האט געוואוינט אין ירושלים. כ'האב דאך געברויכט אנפאנגען פון ערגעץ.

"דארט וואו דער רבי האט געהאט געוואוינט אין ירושלים, קומט מען ארויס פון די טויער צום גאס, גייט מען א רעכטס, קומט מען אן צו רחוב "שמואל הנביא", דארט גייט מען אויך א רעכטס אויף שמואל הנביא און מען גייט ארויף די גאס, דאן קומט מען אן צו די גאס וואס רופט זיך סענט-דזשארדזש, אויף סענט דזשארדזש מאכט מען א רעכטס, און די גאס פירט גראד צו ביז "שער יפו", און שער יפו גייט אריין גראד אין "אלט שטאט" און אין אלט שטאט גייט מען ווייטער, מען גייט קודם ברייטע טרעפ און דערנאך די שמאלע טרעפ, און אזוי ווייטער, ביז מען קומט ארויס פון די חומה דורך "שער האשפות", וואס דאס גייט צו די מקוה פון "רבי ישמעאל כהן הגדול" (מעין הגיחון, מעין השלוח).

ווען איך בין פארטיג געווארן מסביר צו זיין דעם וועג, האט דער רבי א פרעג געטוהן: "און א נאנטערן וועג ווייסטו נישט?" האב איך געזאגט: "יא", ווען מען גייט ארויף "שמואל הנביא", (אנשטאט גיין רעכטס קיין "שער יפו", דורך די גאנצע וועג פון סענט דזשארדזש) גייט מען לינקס-צו ביי (די קבר פון) "שמעון הצדיק", און דארט, נישט ווייט, איז דא די פרייע-פעלד, מען גייט עס אדורך, פון דארט... ביז מען קומט אן צו "שער שכם" און מען גייט אריין אין "שער שכם"... און אזוי האב איך מסביר געווען ווי אזוי מען גייט דורך די "אלט שטאט", ביז מען קומט ארויס די חומה צום מקוה מיט אט די קורצערע וועג. ווען איך האב געענדיגט ערקלערן די קורצערע וועג צו די מקוה, האט זיך דער רבי באלד אנגעטוהן די טילעפ און איז געגאנגען אין בית המדרש צום [לייענען] "תקיעת שופר".

• •



מעין השילוח בזמנינו



מעין השילוח בשנים שלפני המלחמה

כמבואר באהע"ז סי' קכ"ח. והסימנים הם הימים והנהרות הנצאים בעיר, ואופן סיפוק המים לצרכי העיר, כגון מי בורות, מי מעינות, מי בארות. וע"י הסימנים יכולין להכיר מאיזה עיר הם, לאפוקי מטעות מעיר אחרת שיש לה אותה שם.

בירושלים ישנה קביעות ישן נושן האין לכתוב שם העיר בגיטין, ומן הסתם זהו הקביעות הישינה ביותר שיש לנו כהיום. המהר"ם חביב, מהפוסקים הספרדים הראשונים בירושלים, מביא אופן הקביעות בספרו גט פשוט (סי' קכ"ח סקנ"ג). והוא כדלהלן: **מתא ירושלים** (חסר י' כמו שהוזכר בפסוק) **דיתבא על מי שלח ועל מי בורות**. דהיינו שהעיר ירושלים יושבת על מעיין השילוח הנמצא מחוץ לחומת ירושלים, והם מספקים סיפוקי המים לצרכי העיר ממי בורות, כמו שהיה בימים ההם שאופן סיפוק המים בירושלים היה ע"י בורות שחפרו בחצרותיהן, ונתמלאו ממי גשמים. וזהו השני סימנים לירושלים עיר הקודש.

כאמור, מעיין השילוח נמצא סמוך לחומת העיר העתיקה, לכן במלחמת השחרור בעת הקמת המדינה בשנת תש"ח, כשהערביים קיבלו העיר העתיקה לידם, נפל גם מעיין השילוח לידם, והיהודים לא היה להם עוד שום גישה להמעין. וגם נפוצו שמועות שהמעין נתייבש, והיו שאמרו שהערביים עשו אותה במזיד לעכב מקור המים להציונים. והיתה השאלה נשאלת אז, מה לעשות עם הגיטין, האם עדיין יכולין לכתוב ירושלים דיתבא על מי שלח, בו זמנן שהשילוח נמצא כעת במדינה אחרת תחת שלטון מדינת ירדן, והיהודים תושבי ירושלים החדשה, אין להם שום גישה להנהל, ויתכן שכל הנהר כבר נכזב לגמרי.

לשנות קביעות באופן כתיבת הגיטין מקדם, אינו מהדברים של מה בכך, ויש לחשוש על הוצאת לעז על הגיטין הראשונים, ולכן לא היה מי מרבני ירושלים שישכים לשנות הקביעות. גם הרבנים מהרבנות הראשית, כתבו תשובות על שאלה זה, וכמובן לא רצו לשנות אופן כתיבת הגיטין מקדם, הן מחמת חומר הדבר לשנות קביעות שם העיר, וגם שלא היה נוח להו לוותר על העיר העתיקה, וכמו שאחד מהם כותב בלשונו "וגם שעוד אנו מקוים שתחזור ירושלים העתיקה לעם ישראל" לשיטתו, והכריעו שלא לשנות ולהשאיר הקביעות כמקדם.

שפעטער האב איך געהערט, אז ממש די זעלבע מעשה האט זיך אפגעשפילט מיט עטליכע יאר פריער בשנת תשי"א(ב), ווען ראש השנה פאר די תקיעות האט דער רבי געבעטן פון הרה"ח ר' חיים מרדכי שטיינבערג ז"ל, וועלכער האט במשך א תקופה געוואוינט אין ירושלים, אים צו שילדערן וויאזוי מקומט אן צו יענער זעלבער מקוה. ומי יעמוד בסוד קדושים.

• •

שאלת מעיין השילוח הנכתבים בהגיטין בירושלים

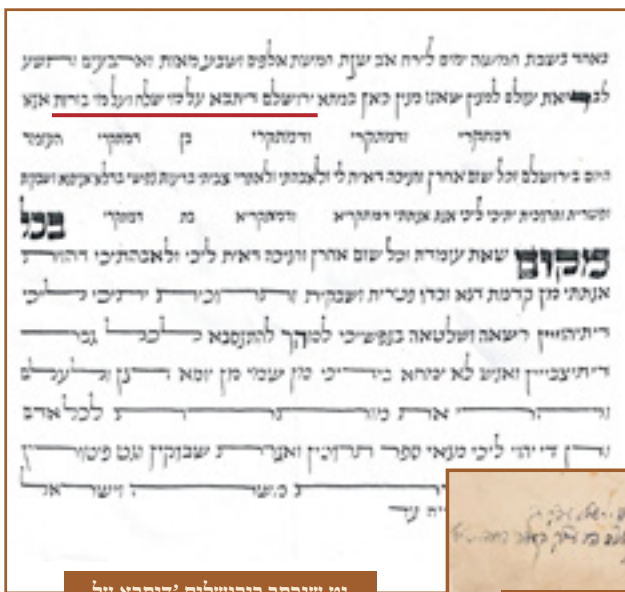
פשר הדברים להעובדות דלעיל, שהתרחש לכה"פ ב' פעמים קודם תקיעת שופר, אין אנו יודעין, ואף לא נרהיב עוז לנסות לומר פירושים בדברים שאין לנו שום השגה בהם, שבילוי במים רבים ועקבותיו לא נודעו. אולם מה שהרשות בידינו לומר, הוא ללמוד בעיין תשובת רבינו, בשו"ת דברי יואל אבהע"ז סי' קכ"ה, שכתב בענין מעיין השילוח בהגיטין הנכתבים בירושלים, ומשם נלמוד להבין קצת, גודל ועומק השגתו באותה מעיין השילוח, ועל מה ירמזון הדברים.

ומעשה שהיה כך היה. בפטירת הגאון ר' זעליג ראובן בענגיס זצ"ל גאב"ד ירושלים ביום ב' דשבעות תשי"ג, הוכתר רבינו כגאב"ד ירושלים. הגאון רבי פינחס עפשטיין זצ"ל שימש עד אז כראב"ד ירושלים, ובפטירת רבי זעליג ראובן, כמובן היה גם הוא מעומד לקבל משרת גאב"ד ירושלים. אולם כשנתמנה רבינו כגאב"ד, הוסיף כמה שורות על הכתב רבנות בזה"ל 'בע"ה גם אני מאשר ומסכים לכל הנ"ל בלב שלם לס"ט ולמז"ט ויאריך ימים על כסאו כבוד ירושלים עה"ק ת"ו לחזק בדקה בכל הכבוד, הצעיר פינחס בהגריז"ל עפשטיין, ראב"ד פה עה"ק העדה החרדית'.

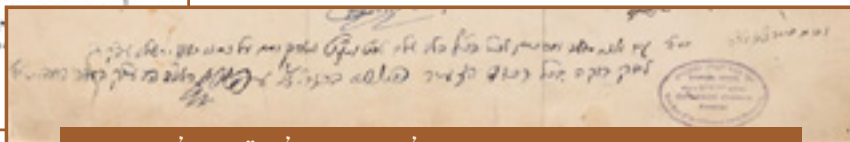
אולם כפי שסיפר בנו הרה"ח הישיש ר' יודל עפשטיין ז"ל מבארא פארק, טען אז אביו רבי פנחס, שאם מקבלין את רבינו לרב העיר, על רבינו להיות מעורב בעניני העיר מקרוב. וכשביקר רבינו בירושלים בשנת תש"ו, בפעם הראשונה לאחר שהוכתר כגאב"ד ירושלים, תבע רבי פנחס מרבינו, שבתור רב העיר עליו לפסוק בכל עניני העיר אפילו שאינו דר שם. וענה לו רבינו שהיות והוא דר במרחקים, לכן בכל שאלה גדולה, יכתוב לו רבי פנחס השאלה, והוא יענה לו תשובה בכתב.

באותן השנים, השנים הראשונות לאחר הקמת המדינה, כשהעיר העתיקה נפלה בידי הערביים, דנו רבני ירושלים האין לכתוב מהיום והלאה הגיטין בירושלים. כידוע, צריכין לכתוב בתוך הגט מקום כתיבת הגט, ומקום עמידת האיש והאשה. כל עיר שכתבו שם גיטין, עשו מתחלה טרם שהתחילו לכתוב שם גיטין, קביעות האין לכתוב שם העיר עפ"י התורה. כי חוץ ממה שצריכין לכתוב שם העיר בכל האופנים שקורין אותה, צריכין לכתוב גם שני סימנים על העיר

(ב) כנ"ל זה טעות, והמדפיס נמשך אחר הטעות שבספר פעולות צדיק לחיים, והיתה בשנת תשי"י.



גט שנכתב בירושלים 'דיתבא על מי שלח ועל מי בורות'



חתימת הגאון רבי פנחס עפשטיין על הכתרת רבינו לגאב"ד ירושלים



שאלת הגאון רבי פנחס עפשטיין לרבינו אודות הגיטין בירושלים

כמובן שהשאלה עלה גם על שלחן מלכים בב"ד של העדה החרדית, וכפי הנראה בספר מתורתו של רבי פנחס, כבר דנו על שאלה זו שנים מקודם, כאשר הגאון רבי חיים ביק זצ"ל אבד"ק מעזיבוז קיבל גט שליחות מהב"ד בירושלים בשנת תשי"ב, וראה כתוב שם השילוח כסימן על העיר, וכתב שאלה להראב"ד רבי פנחס עפשטיין, למה מזכירין שם נהר זו שאינו כעת בירושלים. ורבי פנחס ענה לו תשובה קצרה שנדפס שם בספר מתורתו של רבי פנחס. וכנראה שלאחר שרבינו הבטיח לרבי פנחס בשנת תשט"ו, שיענה לו בכתב כשישלח לו שאלה, החליט הראב"ד רבי פנחס לנצל ההזדמנות, ולשלוח שאלה זו בכתב לרבינו, בהיותו רב העיר שיפסוק על שאלה חמורה כזו. רבי פנחס כתב השאלה ושלחו לרבינו.

טירדותיו הרבים של רבינו ידוע לכל, וכמו שרואין הרבה בתשובותיו שמתנצל שלא עלה בידו לכתוב תשובה עד אחר זמן מרובה, והרבה שאלות נאבדו ע"ז. וכך גם התרחש עם מכתב שאלת הגאון רבי פנחס, שכשהגיע השאלה לא היה לרבינו פנאי לזה, ונדחה הדבר עד שנאבד השאלה מרבינו. וכפי שסיפר בנו הרה"ח ר' יודל עפשטיין ז"ל, היה לאביו עגמת נפש גדול מזה, שלא קיבל שום מענה מרבינו ע"ז, ושלח שליחות לרבינו בטענה למה עדיין לא קיבל תשובה על שאלתו, הלמאי שרבינו הבטיח לו כשקיבל הרבנות, שבכל שאלה חמורה יכתוב לו ויענה בכתב.

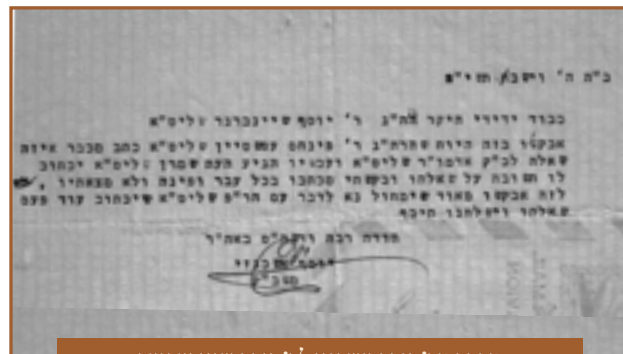
לאחר שקיבל רבינו השליחות מרבי פנחס, החליט רבינו לכתוב התשובה, אולם כאשר חיפש אחר השאלה לא מצאו, לכן בלית ברירה שלח המשב"ק הרה"ח ר' יוסף אשכנזי ז"ל מכתב למזכיר העדה החרדית הרה"ח ר' יוסף שיינבערגער ז"ל, שימחול לבקש מרבי פנחס שיכתוב עוה"פ השאלה לרבינו, רצוף פה מכתב מר' יוסף אשכנזי לרבי יוסף שיינבערגער ז"ל.

ב"ה ה' וישב תשי"ח

כבוד ידידי היקר הרה"ג ר' יוסף שיינבערגער שליט"א

אבקשו בזה היות שהרה"ג ר' פנחס עפשטיין שליט"א כתב מכבר איזה שאלה לכ"ק אדמו"ר שליט"א ועכשיו הגיע העת שמרן שליט"א יכתוב לו תשובה על שאלתו ובקשתי מכתבו בכל עבר ופינה ולא מצאתיו, לזה אבקשו מאוד שימחול נא לדבר עם הר"פ שליט"א שיכתוב עוד פעם שאלתו וישלחנו תיכף

תודה רבה ודשה"ט באה"ר
יוסף אשכנזי משב"ק



מכתב מר' יוסף אשכנזי לר' יוסף שיינבערגער אודות שאלת רבי פנחס עפשטיין

זמן כתיבת המכתב של ר' יוסף הוא ה' וישב תשי"ח, ועד ששלח רבי פנחס השאלה בחזרה, וקיבלה רבינו, ורבינו נטל עטו ועתו בידו לענות תשובה, כבר היה ה' חקת תשי"ח כמוזכר בתשובת רבינו. אולם כשהתחיל רבינו לכתוב, כתב ע"ז תשובה ארוכה ונפלאה, עד כדי כך, שכפי שסיפר בנו של רבי פנחס, כשהגיע התשובה אצלו, שמח עליה כמוצא שלל רב, ואמר שעל תשובה נפלאה כזה כדאי היה לחכות זמן רב כזה.

מן הענין לציין שבתוך הזמן הזה, הגיע השאלה גם להגאון מקאפיש זצ"ל בעל משנת יעקב, ואין ידוע לנו אם רבי פנחס שלח גם אליו אותה השאלה בראותו שאינו מקבל תשובה מרבינו, או שרבינו דיבר עמו אודות השאלה שקיבל מרבי פנחס ודנו שניהם יחד על זה.

וז"ל המשתתף יעקב בתשובה (אהע"ז סי' מ"ו): ביום א' אסרו חג דפסח תשי"ח ח' למב"י ברוקלין יצ"ו. ע"ד השאלה אשר נשאל כ"ק אדמו"ר שליט"א מסאטמאר מבד"צ דאשכנזים בירושלים תובב"א, אם לכתוב בגיטין גם להלאה דיתבא על מי שלח, היות כי מי שלח הוא לצד ירושלים אשר הוא כעת אצל הערביים ונחשב למדינה אחרת, גם מצד אשר נפסק המי שלח. הנה אמרתי כששמעתי השאלה אשר אין לשנות, דיש לפרש דיתבא היינו דיתבא לשעבר אם כי כעת אין יושבת, וגם יש לחוש דירושלים נאמר בקרא דהיא על מי שלח, ואם לא יכתבו יש לחוש דיאמרי ירושלים אחרת היא, כמבואר בערוכין ל"ב דיש תרי ירושלים עיי"ש.

• •

פסקו של רבינו על השאלה

תשובת רבינו הלא היא לו נדפסה בשו"ת דברי יואל אבהע"ז סי' קכ"ה, תשובה ארוכה עם שמונה סימנים. תשובה המקיף את כל ענין כתיבת נהרות בתוך הגט, והשתלשלות מעיין השילוח, והשייכות של מעיין השילוח למלכות בית דוד. בין השיטין רואין ההרגשה המיוחדת שהיה לרבינו למעיין השילוח. ואכן פסק ההלכה למעשה שלו הוא, שלא לשנות הקביעות שהיה עד אז, וימשיכו להזכיר מעיין השילוח בהגיטין בירושלים. (סיפר הרה"ג ר' יהושע העשיל וואלדהענדלער ז"ל, שהיה תלמידו של הגאון רבי משה שטיינבערג הרב מבראדי זצ"ל בעניני גיטין, שהיה מסדר גיטין גדול בארה"ב, שהפליא הרבה תשובה זו, באמרו שהרבה למד ממנו).

בתחלת התשובה מתנצל רבינו על איחור התשובה מפני טירדותיו, וגם מזכיר רבינו שקיבל התשובה זה פעם השני' כמבואר לעיל. וז"ל "הגיעני מכתבו זה כבר, ומחמת טירדות העצומות לא השבתי על אתה, ונשמט הדבר עד אשר עוררני בלוחות שניות וגם בזה נתאחרתי ואחר עד עתה, ואל יהי' לפלא בעיניו כי אלו ה' רואה רוב הטיירות המסבבים אותי בכל עת ועונה ביום ובלילה, לא היה לו שום תימה על מה שנשארים אצלי בלא תשובה אף מכתבים הנחוצים להשיב עליהם".

רבינו מעתיק השאלה בזה"ל: בדבר השאלה אשר היו רגילין מעולם לכתוב בירושלים בהגיטין, דיתבא על מי שילוח ועל מי בורות, וכעת עלה ונסתפק יען שעכשיו המי שילוח מכוב ואין בו מים, וגם שמקומו בעיר העתיקה שהיא תחת ממשלה אחרת ואי אפשר לישראל לבוא שמה. ותיכף מציין לדברי הגט פשוט המבאר הקביעות לכתוב גיטין בירושלים, וז"ל: הנה במה שהיו כותבין מעולם בירושלים בהגיטין דיתבא על מי שילוח, כבר נתבאר יפה כל פרטי הטעמים לדבר בגט פשוט למהר"ם בן חביב זלה"ה בהלכות גיטין סימן קכ"ח בכמה סעיפים (ס"ק לד; לו; מג; מח; נד). ואף במה



פתיחת מעין השילוח ע"י רבי חיים וויטאל הי' אתחלתא דגאולה

בתוך הדברים מציין רבינו למעשה נורא שהחיד"א מביא בשם הגדולים על רבי חיים וויטאל. וז"ל שם בשם הגדולים (ערך ר' חיים וויטאל): אגלה מה שקבלתי מרבינו זקני עה"ק ירושלים ת"ו, ידוע דחזקה המלך ע"ה סתם את מי גיחון מפני סנחריב, ועד היום יום הששי בחצות שנסגרים פתחי שערי ירושלים, כי כל הישמעאלים הולכים בעוה"ר לבית המקדש, נשארה העיר כמעט ריקנית, וע"כ סוגרים השערים, וההולך שם אצל שער אחד אשר הוא סמוך למגדל שומע קול מים רבים שהולכים מתחת לארץ. ובזמן שהרב מהרח"ו היה בעה"ק ירושלים, בא שר אחד תקיף הנקרא באו סיפ"ן, וידע שמלך ישראל סתם מי גיחון, ושאל אם נמצא היום מי שיוכל לפתחו, וא"ל הגויים יש חכם שהוא אלהי ושמו ר' חיים ויטאל, ודאי שהוא יכול לפתחו. ושלח אחריו יום הששי, וא"ל גוזרני עליך שבעוד שהולך הוא לבית המקדש, פתוח תפתח את הנהר הזה שסתם מלך שלכם והוא נצרך הרבה לעיר ועליך מוטל לפתחו, ואם אין דמך בראשך.

ומהרח"ו עשה קפיצת הדרך והלך לדמשק, ובא אליו רבינו האר"י זצ"ל, ובחלוס ידבר בו, הסכלת עשו, כי זה השר היה גלגול סנחריב, וכן נקרא אבו סיפ"ן שבערבי פירושו אבי התרבות, ואתה יש בך ניצוץ חזקה המלך, והיתה שעת הכושר לתקן ולפתוח מי גיחון, כי שלא ברצון חכמים עשה חזקה המלך ע"ה שהוא מהדברים שלא הודו, ובוזה היתה אתחלתא דגאולה. והשיבו מהרח"ו לא רציתי להשתמש בשמות הקדש, וא"ל האר"י אלו לא נשתמשת לבא לדמשק החרשתי, אבל מאחר שנשתמשת לזה, היית יכול להשתמש לפתחו, והיה קדוש השם ותקון גדול. א"ל מהרח"ו א"כ אחזור לירושלים לפתחו, א"ל חליף שעתא ולא זימניה הוא, ע"כ שמעתי. עכ"ל השם הגדולים שמציין לו רבינו בקצרה. ורבינו מסיים דבריו ע"ז, א"כ מי השילוח עדיין קיים בתוקפו ונשמע קולו, ואנו מצפים לראותו שאז יהיה אתחלתא דגאולה, אלא שעכשיו בעו"ה אי אפשר להסתפק ממנו וכבר נתבאר שאין מניעת הסיפוק מעכב עכ"ל.

• •

שם המעיין גיחון או שילוח

אח"כ מאריך רבינו בענין שמות המעיין, גיחון או שילוח. כי הגט פשוט הקשה למה אין מזכירין השם גיחון בתוך הגיטין, ורבינו כתב ע"ז "ואני תמה, דכיון דיש לנהר זה שתי שמות גיחון ושילוח, צריך לכתוב ב' השמות, כמבואר בשו"ע סימן קכ"ח סעיף ג' ברמ"א שם, וכן הוא פשוט בכל הפוסקים וכו'. ורבינו רוצה לתרץ דלכאורה נראה מזה דעל כרחך שנשתקע שם גיחון, ואין כותבין שם שנשתקע, משא"כ שם השילוח שכן קורין אותו בלשון בני אדם. ורבינו מחדש שם, דאף לדין שאין כותבין נהרות המכזבין, כל זה בסתם נהרות שאינם כתובים בתורה הק', "אבל בנהרות הכתובים בתוה"ק זה אי אפשר שישתכח לגמרי מן העולם כי אם הנהר מכזב אבל המבואר בתוה"ק לא יכזבו מימיו ולא תשכח מפי זרעו".

• •

האם יש שני עיירות בשם ירושלים

אח"כ נכנס רבינו לדון אם יש לחוש לעוד עיר הנקרא בשם ירושלים, כמו"ש בגמ' (עירוכין ל"ב ע"ב) שיש תרתי ירושלים, וא"כ

שאיננו גם אז שהיה מכזב פעם אחת, כתב בסוף ס"ק נ"ג וז"ל, ואע"ג דזכורני דגם מי השילוח אירע פעם אחת שעל ידי כישוף פסקו גבורת המים כמו ב' שנים, ושוב החזירו המים, לא חשו להא, דהיא מילתא דלא שכיחא. ולא איתברר לי באותו זמן שפסק מי שילוח, אם היו כותבין בגיטין דיתבא על מי שילוח. ומסתברא דלא נמנעו מלהזכיר מי שילוח בגיטין, כיון דלא נתייבש הנחל של השילוח לגמרי, והיה בו מים, רק שלא היה עולה ומשקה בית השלחין ב' פעמים ביום כמנהגו, עכ"ל. ומבואר בזה שאם לא נתייבש לגמרי ונשאר בו עכ"פ מעט מים, צריך להזכירו.

ורבינו מדייק מדבריו שאף אם אין מסתפקין ממנו כלל, הדין כן. כי גם מעיקרא לא היה הסיפוק אלא מיעוט, וא"כ מה היה הגריעותא במה שלא נשאר אלא מעט מים, וצריך לומר שאז לא היו מסתפקין ממנו כלל. אלא בשביל המעט מים שנשאר בו צריך להזכירו, אבל לא בנתייבש לגמרי והוא ריק אין בו מים. והטעם בזה, כיון דבלאו הכי מעולם לא היה רוב סיפוק העיר ממי השילוח אלא ממי בורות, והטעם שמזכירין מי השילוח אף שאין רוב סיפוק העיר ממנו, כתב שם הגט פשוט כיון שהוא סימן מובהק על ירושלים על פי הכתובים ונחל שוטף קרא אותו הכתוב (דברי הימים ב לב, ד), יעיי"ש.

אח"כ מציין רבינו לכמה פוסקים דס"ל דאף מעין שמכזב לגמרי יכולין לכתבו, ורבינו דוחה ראייתם, ולמעשה מסיק: ומה שנראה לפענ"ד בנידון דידן. הנה אם לא נתייבש מי השילוח לגמרי והוא באופן שנשאר בו עכ"פ קצת מים, אף שאין מסתפקין ממנו כלל, בזה כבר הורה זקן בגט פשוט שיש לכותבו כמו שנתבאר למעלה. וגם כתב בס"ק נ"ג דלא חשו במי השילוח שיפסקו המים, כיון שהיא מילתא דלא שכיחא, אלא פעם אחת אירע שפסקו המים כמו ב' שנים וזה היה ע"י כישוף, וגם אז לא נתייבש לגמרי אלא היה בו קצת מים, ושוב אחר ב' שנים חזרו המים כהרגלם, נאמנה עדותו ז"ל שלא אירע מעולם שנתייבש מי השילוח לגמרי, ויש לו חזקה אלימתא שבוודאי גם עכשיו יש בו קצת מים באיזה מקום, אלא שלא נוכל לברר זה שא"ל לילך בכל המקומות בין הערביים, ומהיכי תיתי נחליט מה שלא היתה כזאת מעולם, לעשות עי"ז שינוי בגיטין".

ועל הטענה השני' שאין יכולין לילך להנהר כעת שהוא תחת יד הערביים, כותב רבינו "ומה שאי אפשר לילך לשם, הנה אם היה הכרח לדין זה שיהיה סיפוק העיר ממנו כמו שהוא הדין בבורות ובארות, בודאי היה עיכוב גדול אם אי אפשר לילך לשם להסתפק ממנו. אבל כיון שנתבאר מדברי הגט פשוט להלכה ולמעשה דלא קפיד מה שלא היה ממנו סיפוק העיר, אלא הקפידא היא שיהיה עכ"פ מציאות מימיו בעולם, תו אין נפקא מינה כל כך מה שאין הולכין לשם, דבלאו הכי אין מסתפקין ממנו. והעיקר הוא שהכל יודעין שעיר אחת היא ושמה ירושלים, גם הכל יודעין שמי השילוח הוא בירושלים זה אלפי שנים מימות הנביאים עד עכשיו, ומה שאי אפשר לילך לשם הוא בשביל הגזירה בעו"ה, וגזירה עבידא דבטלא (כתובות ג). ואין קנין לנכרים ולרשעים בארץ ישראל להפקיע, ואנו מצפים בכל יום ויום לישועה.

גם מצרף רבינו השיטה שהביא מתחלה שאף מעין המכזב לגמרי יכולין לכתבו. גם היא נפלאה בעינינו, שרבינו מצרף היות וירושלים ישנם שני בתי דינים המסדרים גיטין (לכאורה כונתו על הרבנות הראשית, שלא היה אז בירושלים רק שני בתי דינים אלו העדה החרדית והרבנות הראשית) ואין יכולין לשנות זה מזה, וז"ל ובפרט בירושלים קשה יותר לעשות שינוים, כי כשיש שני בתי דינים מסדרי גיטין בעיר אחת ואין כותבין בשוה, בזה יש חשש לעז. ולהתאחד הבתי דינים בירושלים שיהיו בדעה אחת, זה ענין קשה כמובן".

• •



הנהר שני חלקים הנובעים ממקור אחד שמשם יפרד, וכן נראה קצת דבמי השלח אמר הכתוב (ישעיה שם) ההולכים לאט, ובמצודות (דוד) שם, שהמשיל מלכות בית דוד למי השילוח ההולכים בנחת מבלי הרעשת קול, וכן רוב מלכי בית דוד הנהיגו המלכות בנחת. ועל דרך זה פירשו גם שאר המפרשים. ובשם גיחון פירש רש"י ז"ל בפרשת בראשית (ב, יג) דלכן נקרא גיחון, שהיה הולך והומה והמייטו גדולה מאוד, כמו וכי יגח (שמות כא, כח), שמנגח והולך והומה, עכ"ל. וזה היפך מההולכים לאט.

ולפי מה שהביא החיד"א, שומעים גם עכשיו במקום הגיחון קול מים רבים מתחת לארץ, ואין זה הליכה לאט. ונראה מזה שאותו החלק הגדול שסתמו חזקיה היה מנגח והולך בקולות מים רבים והוא הנקרא גיחון, והחלק הקטן ההולך לאט הוא הנקרא שלח. אלא שקודם שסתמו חזקיה היה נקרא בשני השמות, שכן היה נקרא מקור הנביעה שמשם יצאו שני החלקים, והכל נקרא על שם המקור, אבל אחר שסתם חזקיה את הגיחון לא נשאר אלא השלח. לכן אין כותבין עתה אלא השלח, שהיא מלכות בית דוד.

• •

נסיים מעין הפתיחה, אין לנו לא ביאור ולא השגה, על העובדא שהתרחש שני פעמים אצל רבינו קודם תקיעת שופר, שרצה לברר הדרך לטבול במעין השילוח. אולם כמדומה, שלאחר העיין בתשובה הנ"ל, מה שכתב רבינו על מעיין השילוח, והסיבות שהביאו לו לפסוק שימשיכו הלאה לכתבו כסימן על ירושלים, נתגלה גילוי חדש על השגת רבינו במעיין זו, והיה לו איזה קשר פנימי עמו, וראה בו יותר מסתם מעיין, רק ראה בו מלכות בית דוד, וחיכה להתגלות פתיחת הגיחון שסתם חזקיהו המלך, וראה בה אתחלתא דגאולה, כפי שהעתיק מהחיד"א בשם האר"י, וכפי שכותב "ואנו מצפים לראותו שאז יהי אתחלתא דגאולה". א"כ אולי יש לנו בזה קצת השגה אחרת, באותן הסיפורים שהתרחשו אז קודם תקיעת שופר, ומי יבא בסוד ה'. ויה"ר שנזכה כולנו במהרה לאורו, ושאתם מים בששון ממעיני הישועה.

• •



השילוח בזמנינו במקום שהמים מנגחין בקול

צריכין להחמיר יותר על הסימנים. ורבינו מחדש איפכא, כמו דאמרין דרבנן פקיעי שמיה, וגם אחר הנקרא בשם נתפרסם על ידי שם זה, כמו"כ גם בירושלים ששמה מפורסם בישראל, "ולפי"ז ק"ו בירושלים שאין לך דבר שיהי' פקיע שמיה בישראל כמו ירושלים, ואין לך אדם מישראל שלא יזכיר את ירושלים כמה פעמים ביום בתפלות וברכות, ואם אשכחך ירושלים תשכח ימיני", ואם לתרי רב ביבי אי אפשר לחוש מחמת דפקיע שמיה, ק"ו שאין לחוש לתרי ירושלים. ומה שאמרו בגמרא שהיה תרי ירושלים, אז בודאי היה ידוע בעולם שהוא כן, וגם ירושלים האחרת היה נודעת בשמה. אבל עכשיו שאין לנו שום ידיעה מירושלים אחרת, בודאי דליתא, כי אילו היה, הוה מפורסם מחמת השם.

• •

מעיין השילוח עם מלכות בית דוד

בחציו השני של התשובה, יורד רבינו לבאר פנימיות הענין, מה השייכות של מעיין השילוח לירושלים. ומבאר שהשילוח מרמז על מלכות בית דוד, כדברי רש"י על הפסוק בישע' יען כי מאס העם הזה מי השלח, דקאי על מלכות בית דוד. ולפי"ד הב"ח באו"ח סימן קי"ח (ד"ה י"ד) במה שאנו מסיימים בברכת ירושלים ובנה אותה וכו' וכסא דוד וכו' ברוך אתה ה' בונה ירושלים, דנתקשו בזה דהרי קיימא לן כשמואל בפרק ערבי פסחים (פסחים קד.) דצריך מעיין חתימה סמוך לחתימה. ותירץ על זה הב"ח דהאמת יורה דרכו שבקשת וכסא דוד מהרה לתוכה תכין היא מעיין ברכה זו שמבקשים שיבנה ירושלים, שאין שאלתנו כי אם לצורך גבוה, ואין כסא ה' שלם אלא כשכסא דוד על מכונו בירושלים. והאריך שם טובא לבאר דשאלת וכסא דוד היא שאלת בנין ירושלים ממש, דחדא היא והא בהא תליא.

(אגב טעות מכאבי טעה מעתיק התשובה הנדפסה בשו"ת דברי יואל, בתחלת אות ו' כשרבינו מעתיק דברי הב"ח בביאור חתימת ברכת בונה ירושלים, וה' כתוב בכת"י, בא"י בונה ירושלים, שכוננו ברוך אתה ה' בונה ירושלים, ובתשובה הנדפסה כתוב בארץ ישראל בונה ירושלים, ואין לו שום ביאור, רק שהמפענח הר"ת פיענחה בטעות, וטעות לעולם חוזר).

ורבינו מעתיק גם דברי הזהר שמבואר כן מדבריו, וכ' רבינו ע"ז, ומבואר בזה שאין חפץ לה' בשיבת ירושלים, אלא א"כ מלכות בית דוד מלכם בראשם, לא ח"ו כשרעיא בישא. כמאמר הכתוב לא בחרתי בעיר ואבחר בדוד, דהא בהא תליא. ומובן שפיר מה שמסיימין אחר כסא דוד בונה ירושלים, וא"כ שפיר מה דכתבי ירושלים דיתבא על מי שילוח, דמי שילוח נקרא בקרא מלכות בית דוד, והראינו לדעת בזה ששיבתה תלויה רק במלכות בית דוד. ואפשר שמטעם זה לא כתבי גיחון אלא מי שילוח, דלא מצינו בקרא שם גיחון על מלכות בית דוד אלא מי שילוח.

אח"כ מחדש רבינו שיש שני חלקים להמעין, אחד נקרא שילוח ואחד נקרא גיחון, והחלק הנקרא שילוח זהו המרמז למלכות בית דוד, וחלק זה לא סתם יחזקיה מעולם. וז"ל ואפשר עוד שהיה לאותו

ר"ה יום כיפור, צי יודען צי להבדיל די אומות העולם, יעדער וויל מנצח זיין און מ'ווייסט נישט ווער ס'האט מנצח געווען, נאר וואס'זשע דען מ'קומט ארויס מיטן אתרוג און מיטן לולב איז א סימן דידן נצח, אבער יעדעס יאהר גייט מען מיטן אתרוג און מיטן לולב, אבער בעוה"ר דעם נצחון פון יודען האט מען נאכנישט געזעהן, אוי לעת עתה נעבעך איז מען בשפל המצב, דער כח פון די סטרא אחרא איז זייער שטארק, הן פון די אומות העולם, הן חלילה פון דיא וואס זיי גייען בדרכי האומות, דער דרך התורה און דער דרך הקדושה איז בשפל המצב, ס'שטייט דעך דאך אז דער אתרוג מיטן לולב ווייזט, מסתמא איז עס נישט געווען בשלימות, איבערדעם זאגט מען היינט, זאגט מען קודם למענך אלקינו ממילא וועט זיין למענך בוראינו איז מען א בריאה חדשה.

למענך בוראינו תשט"ו

איבערדעם ווען ס'קומט דער טאג הושענא רבה, דער אמת דער פסוק זאגט (ישעי' ביה) דרשו ה' בהמצאו, מ'זאל זוכן דעם באשעפער ווען ס'איז מסוגל די צייט, דאס זענען די הייליגע טעג, עשרת ימי תשובה, און די ימים טובים, דער הייליגער יו"ט סוכות מיטן אתרוג און מיטן לולב, ווי מ'זאגט ארבע אותיות שמך המיוחד [תקרב אחד אל אחד] והיו לאחדים ביד.

למענך אלקינו תשכ"ח

גודל קדושת מצות סוכה וד' מינים

אזוי איז דאס אויכעט, ס'איז ידוע אז פון ווען אהן ס'קומט ראש חודש אלול איז שוין א זמן וואס ס'איז מסוגל לתשובה, מ'הייבט אהן צו בלאזן שופר, מ'בלאזט שופר מ'זאגט מ'זאל האבן הכנה, דרשו ה' בהמצאו, עטץ זאלטס בעטן דעם באשעפער ווען מ'טרעפט עהם, קראוהו בהיותו קרוב, איבערהויפט היצט בדור הזה איז זייער שווער, מ'איז אזוי נתגשם פון דעם אריכת הגלות און פון דעם אויר המגושם, און וואס אמאהל די דורות זענען נתמעט, און די עונות דער עון הדור איז מתרבה בעוה"ר וואס אמאהל טיפער און טיפער, ווי שווער איז צו-צוקומען צו א שטיקל התקרבות צו הקב"ה, איז נאך חשוב'ער דער זמן וואס מ'זאגט ס'איז מסוגל דערצו, אז ס'שטייט בהמצאו און קראוהו בהיותו קרוב, מ'האמיר דורך געלאזט אלול, מ'האמיר דורך געלאזט דעם הייליגן טאג, מ'האמיר דורך געלאזט די

ימי הסוכות, יודען זענען זיך מתקרב דורך דעם אתרוג מיטן לולב מיט דער סוכה. מ'האמיר שוין אלעס דורך געלאזט, מ'האמיר נאך איין טאג "הושענא רבה", דער מלך גיזעגנט זיך פון דעם זמן, פון דעם דרשו ה' בהמצאו, לאמיר נישט דורך לאזן דעם טאג מיט גארנישט, מ'זאלמיר נישט ארויס בחרפה ובבושה, אוי וויי, אוי וויי, לאמיר זיך נאך בארעכענען דעם היינטיגן טאג ווילאנג ס'איז נאך צייט, אוי וויי, אוי ווילאנג נאך וועלן דורכגיין די יאהרן אזוי, נאך א יאהר און נאך א יאהר און מ'איז אלץ אין דעם עומק הגלות וויאזוי מ'זעהט אויס, וואס אמאהל איז מען מער משוקע.

למענך אלקינו תשי"ד

דעם נמשל פארשטייט מען דאך, דער נביא זאגט דרשו ה' בהמצאו, מ'זאל פארשטן און מ'זאל בעטן דעם באשעפער, בהמצאו, ווען מ'געפונט עהם, קראוהו בהיותו קרוב, זאגט די גמרא ווען איז דאס, עשרת ימי תשובה בין ר"ה ליו"ט, איבערדעם בין ראש השנה ליום כיפור דאס איז דער זמן, דארף מען דאך נישט אויסצורעכענען, שטייט דאך שוין די אלע ענינים ס'איז דאך ידוע, און יום כיפור טוהט מען דאך תשובה, און דערנאכדעם קומען נאך די ימי חג הסוכות וואס דאס גיהער נאך צו דער עבודה, אונז האמיר דאך נישט קיין השגה, אונז קאן מיר דען משיג ומשער זיין וואס צדיקים אמיתיים האבן געדינט דעם באשעפער דורך די הייליגע טעג און די ימי חג הסוכות מיט דער סוכה און מיטן אתרוג און מיטן לולב.

למענך אלקינו תשט"ו

צום מלך, די קשיא איז דאך זייער גרויס, וואו ביסטו געווען ביז היצטערט, אזאלעכע הייליגע טייערע טעג, זאגט מען אבער אונז קום מיר אין די אינטערעסע פונעם מלך, למענך אלקינו, אז מ'קומט זיך בעטן אין די אינטערעסע פון הקב"ה, הקב"ה ווארט דאך אויף דעם.

למענך דורשינו תשכ"א

הושענא רבה איז שוין דער לעצטער טאג, ווער ס'האט נישט געהאט דעם דעת ער זאל זיך בארעכענען אין חודש אלול, ער האט שוין אוועקגעלאזט די הייליגע טעג ראש השנה, עשרת ימי תשובה, און יום כיפור, און די הייליגע טעג סוכות, דעם גרויסע התעוררות פון די הייליגע סוכה מיטן אתרוג ווילאנג, ווער ס'האט נישט געהאט דעם התעוררות, אבער ס'קומט דער לעצטער טאג הושענא רבה, ס'איז דער גמר חתימה טובה, לאמיר נישט אוועקלאזן דעם לעצטן טאג, מורי ורבותי, מ'האלט מיר אין לעצטן טאג פונעם זמן, אין הושענא רבה, – דער טאג האט זיך אויך אזוי צוגעפירט אז ס'איז נתאחר געווארן, מ'האמיר שוין נישט קיין צייט מאריך צו זיין – מ'האלט שוין אין די לעצטע שעה'ן פונעם טאג, מ'האלט שוין באלד ביים סוף היום, מ'גיזעגן מיר זיך שוין פון די הייליגע טעג, מ'וועלמיר שוין נישט האבן ביז איבער א יאהר אזאלעכע הייליגע טעג, אזאלעכע הייליגע מצות, מ'גיזעגנט זיך פון דער סוכה מיטן אתרוג מיטן לולב, ס'איז דאך בוקע ריקעיים, מ'האמיר נאך געציילטע שעה'ן פון דעם טאג הושענא רבה, לאמיר זיך נאך היצט בארעכענען מ'קען מיר נאך טוהן אהן א שיעור, יש קונה עולמו בשעה אחת, איבערהויפט יודען צוזאמען אן עדה קדושה, מ'קאן מיר נאך היצט אמת'דיג תשובה טוהן, ס'האט נישט קיין שאץ וואס מ'קען נאך אויפטוהן.

למענך אלקינו תשי"ז

גודל שמחת בית השואבה בביהמ"ק

דארף מען וויסן, אמאהל האט מען געהאט א בית המקדש, מ'האט געהאט די עבודה פון ראש השנה, די עבודה פונעם כהן גדול אין הייליגן טאג, די עבודה פון אתרוג מיטן לולב אין בית המקדש, און שמחת בית השואבה, ווען מ'האט זיך געזעגנט דעם לעצטן טאג חובוט ערבה, יופי לך מזבח יופי לך מזבח, דעמאלץ האבן אלע יודען תשובה געטוהן, און א טייל וואס זיי האבן קיינמאהל נישט געזינדיגט, און די בעלי תשובה, ביי די שמחת בית השואבה, אז מ'איז אוועקגעגאנגען פון די טעג האט מען געוויסט מ'האט מיט וואס צו גיין, מ'האט געוויסט מ'האט זיך אויף וואס צו פארלאזן, אויף די עבודה פון כהן גדול, אויף די עבודה פון די חסידים ואנשי מעשה ביי די שמחת בית השואבה אין בית המקדש, און אזוי שפעטער איז געווען די צדיקים און די קדושים אין די פריערדיגע דורות

המשך בעמוד כ"א



שני ההסכמות של רבינו להספר דברי חנה מהרה"ק מקאלאשיץ זצ"ל הי"ד

יומא דהילולא ח"י תשרי ב' דחזה"מ סוכות

הידידות שבין רבינו להרה"ק מקאלאשיץ זצ"ל

הרה"ק משינאווא זי"ע. רבינו כותב עליו ש"ב, בהיותו נכד הייטב לב, שהיה חתן הגה"צ מבארדיוב בן הרה"ק מגארליץ חתן הייטב לב.

ב"ה יום ב' שמות תרצ"א לפ"ק, קראלי יצ"ו

החור"ש וי"ר לכבוד ש"ב ידידי הרב הגה"צ חו"פ כקש"ת מו"ה חנה הלברשטאם שליט"א אבדק"ק קאלשיץ יצ"ו

אחדשה"ט, ערבה לנפשי הודעתו מאפריון בנו היקר נ"י, והנני בברכת אליו השי"ת יעזור שהזיווג יעלה יפה יפה, ויהי' בנין עדי עד גפן אדרת, לשם ולתפארת, ויזכה לראות מהם זרע ברוך, דור ישרים יבורך, בשבוע שמחות ורב ברכות, יעלו למעלה למעלה בהרמת קרנם וקרן ישראל, ויתענג מהם ומכיו"ח שי' מרוב כל ונשמע ונתבשר בשו"ט במהרה.

כעתירת ולונ"פ ידידו הדושת"ה באה"ר חותם בכל חותמי ברכות הק' יואל טייטלבוים

לעומת זה מצאנו מכתב מהרה"ק מקאלאשיץ, הנדפס בסוף ספר מדות הרשב"י להגה"צ ר' אשר זעליג מרגליות זצ"ל, שכתב לו הרה"ק מקאלאשיץ, והוא מביע רצונו שיתמלא רצון החסידים ויראי השי"ת, בנוגע מינוי רב בירושלים עיה"ק. והמדובר היתה אז, לאחר פטירת הגרי"ח זאנענפעלד זצ"ל, והחסידים בירושלים רצו למנות את רבינו לממלא מקומו.

ב"ה, אור יום ב' לסדר מקץ.

חיים ארוכים וטובים לכ' ידידי הרב החר"ף ובקי משנתו סדורה ולשונו ושפתו ברורה אהוב לחכמי הדור ונבנויו וכו' ה"ה כש"ת מוה"ר אשר זעליג מרגליות שי' מיושבי ירושלים.

אחדשה"ה ושל' העיה"ק והמחוזות תובב"א.

ספרו החדש קבלתי, גם ישב רוחו מכבר הגיענו. לע"ע הפנאי לא מצאתי לעיין בספרו ואוקי גברא אחזק. ואודות רב הראשון לציון עיה"ק, בוודאי היה נכון שיהי' כרצון החסידים יר' השי"ת ובדרך השל'.

עתה באמצע הכתיבה עיינתי בספרו דמר שי' בדף כ"ו וכו' והוטב בעיני השי"ת יתן בלבינו שנעזוב דרך רשע ויחיש לנו ישע ב"ב, העיקר נתפלל הרחמן הוא ישלח לנו משיחו הולך תמים ב"ב באופן שנוכל לסבול.

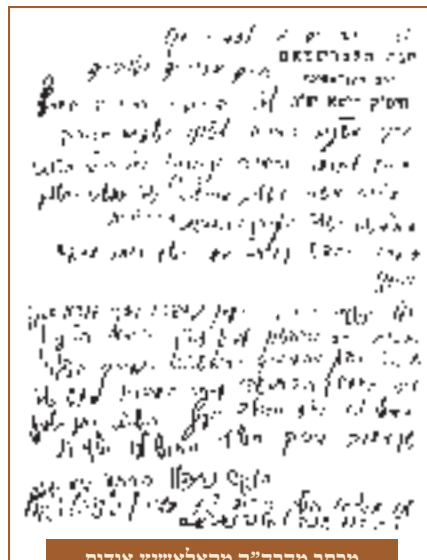
אוהבו
חנה הלברשטאם

הרה"ק מקאלאשיץ רבי חנה הלברשטאם זי"ע הי"ד, בן הרה"ק רבי מנחם מענדל מפריסטיק, בן הרה"ק רבי ארי' לייבוש מדוקלא, בן הרה"ק רבי דוד מקשאנוב, בן מרן הקדוש בעל דברי חיים זי"ע. ומצד אמו הרבנית פיגא בילא בת הרה"ק משינאווא זי"ע, והי' חתן הרה"ק רבי משה מבארדיוב בן הרה"ק מגארליץ זי"ע. היה מנכדי צאנו הכי חשובים בדורו, וצדיקי דורו השכימו לפתחו ורבים הסתופפו בצלו, והיה מגדולי דורו גודרי גדר ועומדים בפרץ, ולבן ואוהבן של ישראל.

ידידות רבה רחש רבינו להרה"ק מקאלאשיץ זצ"ל, ואף פגש אותו כמה פעמים. (ראה במדור אגדתא דספרא שרבינו שמע ממנו העובדא אצל ההקפות של הישמח משה עם משה רבינו). מהידוע לנו פגשו זא"ז אצל נשואי בתו של אחיו העצי חיים זי"ע עם הגה"צ ר' יחזקאל מציעשנוב זצ"ל הי"ד, וכמסופר (מושיען של ישראל ח"ה עמ' שיג, דברי חנה השלם עמ' רמ"ג) בשם הרה"ג ר' חיים מאיר ברוין זצ"ל מח"ס תולדות חיים שהיה נוכח שם, שהיו שם על ראש שמחתם אדמורי"ם רבים, ובראשם רבינו זצ"ל, הרה"ק רש"א מראצפערט, ומנכדי הגאווה"ק מצאנו ובתוכם הרה"ק מקאלאשיץ, אולם הרה"ק מהרי"ד מבעלזא – דודו של החתן – לא הי' על החתונה אבל שלח את בנו הרה"ק מוה"ר, וחתנו הרה"ק ר' פנחס מאויסטיאל שיקחו

חבל בשמחה זו. בשבת שבע ברכות ישבו כל הצדיקים יחדיו בסעודת שבע ברכות, ולאחר ברכת המזון נתפרדה החבילה, והצדיקים ערכו שולחן של פירות בפני עצמן זה בכה וזה בכה. הרב מקאלאשיץ לא ערך שולחן בעצמו, והלך לשולחנו הטהור של רבינו, החדר היה צר ומלא אנשים ומגודל הצפיפות נכתתה המנורה התלויה. ונתהוה שקלא וטריא אם רשאי לקרוא לנכרי להדליק. וקרא הרב מקאלאשיץ ואמר: אין צורך לכן, דהלא אצל יהודי המאיר בלאו הכי יש אורה... (בלשונו: ביי א לעכטיגן איד איז לעכטיג).

כן עמדו בקשרי מכתבים זה עם זה, כמובא שם בספר דברי חנה בשם הרה"צ ר' ישכר בער דאנכנער זצ"ל מבאניע. ובספר דברי יואל מכתבים (ח"א סי' ק') נדפס מכתב מזל טוב שכתב לו רבינו, כשהשיא הרה"ק מקאלאשיץ את בנו רבי ברוך בשנת תרצ"א, עם בת רבי חיים ברוך רובין מווישניצא, בן דודו רבי נפתלי רובין מווישניצא, חדב"נ



מכתב מהרה"ק מקאלאשיץ אודות
רבנותו של רבינו בירושלים

חסידי קאלאשיץ בצל רבינו

לאחר המלחמה כאשר הרה"ק מקאלאשיץ זצ"ל וכל בני ביתו נעקדו על קידוש ה', ולא נשאר ממנו שום ענף ושורש, הסתופפו הרבה חסידי קאלאשיץ בצל רבינו. וכמובא בספר דברי חנה (עמ' ר"ח) שרוח הקודש הופיע בבית מדרשו של הרה"ק מקאלאשיץ, כמו שרואין במכתב בנו הרה"צ ר' ברוך ה"ד, שכ' שם לאחד שנסע לאמריקא, 'הנה מכתבך הי' למראה עיני כ"ק אאמו"ר הרה"צ שליט"א, והוא נהנה מזה שאתה חופש בשם מקום תורה ביחד עם יראת שמים, ואמר לי להשיב לך, שתראה נא להלאה לחפש ולהדר אחר חבירים היותר חרדים, ומה שאתה לומד בהשיבה 'תורה ודעת' יהי' אצלך רק בדרך עראי ותחפש 'תורה ויראה', וזאת יהי' עיקר מגמתך ואז תשכיל. וחסידי קאלאשיץ לאחר המלחמה ראו בזה כעין רוח הקודש, ששני נביאים מתנבאים בסגנון אחד, כאשר רבינו קרא אח"כ את מוסדותיו ג"כ בשם 'תורה ויראה'.

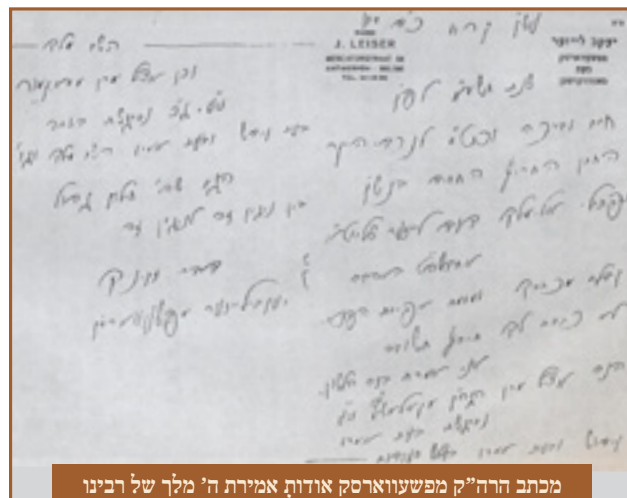
בין חסידי הרה"ק מקאלאשיץ זצ"ל, שהסתופפו בצל רבינו לאחר המלחמה, היה בראש ובראשון צדיקי בית פשעווארסק, ה"ה הרה"ק ר' איציקל והרה"ק ר' יענקע'לע זצ"ל. וכה כותב הרה"ק רבי יענקע'לע באחת ממכתביו, בהשוואה שבין רבו הרה"ק מקאלאשיץ לרבינו, "מורי ורבי הגה"ק מקאלאשיץ ז"ל הי' גבורה שבחסד ולהבחל"ח הגה"ק מסאקמור שליט"א הוא חסד שבגבורה".

במכתב אחר בהשוואה שבין רבו מקאלאשיץ לרבינו, כותב לנוכדו לאחר פטירת רבינו, "הנה אצל מרן הגה"ק מקאלאשיץ זי"ע נתרשגתי בעת אומרו קידוש ובעת אומרו בשלש סעודות השם מלך, וכן אצל מרן מסאקמיר זי"ע ג"כ נתרשגתי ביותר בעת קידוש ובעת אומרו השם מלך וגו', הגם שהי' חילוק גדול בין ניגון זה לניגון זה". (נדפס במושיען של ישראל ח"ה דף שי"ח).

הספר דברי חנה

לאחר המלחמה, כשהורם הגרון על בית קאלאשיץ המפוארה, ולא נשאר שום ענף ושורש לאותו צדיק, קם תלמידו הרה"צ ר' יחזקאל שרגא וואגשאהל זצ"ל בן הגה"צ מלאנצוט זצ"ל, ואסף חידושי ודברי תורתו, דהיינו הקונטרסים תורת מקוה על מקואות, ונהר פרת על בין השמשות, שכבר יצאו לאור טרם המלחמה. גם אסף דברי תורה מפי השמועה, וכינס אותם לפונדק אחד בשם 'דברי חנה', שישאר שם ושארית לשמו הקדוש.

טרם הכין הספר לדפוס ביקש מרבינו הסכמתו להספר. והגם שבדרך כלל היה רבינו מונע את עצמו מליתן הסכמות, מ"מ למען כבודו של



מכתב הרה"ק ממשעווארסק אודות אמירת ה' מלך של רבינו וזורה"ק מקאלאשיץ

הגה"ק מקאלאשיץ זצ"ל, הסכים רבינו ליתן הסכמתו. רבינו הקדיש מחשבה ושימת לב מיוחדת בכותבו ההסכמה, ולאחר שגמרו, התיישב בדעתו לשנות איזה לשונות, ובאותה לילה כתב הסכמה חדשה עם כמה שינויים והוספות.

כשרבינו מסר ההסכמה להרה"צ ר' יחזקאל וואגשאהל המו"ל, אמר לו שנתנו בתנאי שלא להדפיסו, כי גדר גדר בעדו שלא ליתן הסכמות, ורק מפני כבודו של הרה"ק מקאלאשיץ יצא מגדרו לכתוב אבל לא להדפיס. המו"ל ניסה להפציר ברבינו שיסכים להדפיסו, אבל רבינו השיב לו "איך האב געזאגט אז נישט". וכך הוה, בדפוס ראשון של הדברי חנה שנדפס בשנת תשי"ב, לא נדפס שם הסכמת רבינו. ורק לאחר פטירת רבינו, כשהדפיסו אידרא את הספר דברי חנה, נדפס שם הסכמת רבינו.

בהסכמת רבינו רואין גודל ההערצה שרחש רבינו להרה"ק מקאלאשיץ, וגם הערצתו להמו"ל הרה"צ בנש"ק ר' יחזקאל וואגשאהל זצ"ל. כת"י ההסכמה שנדפסה בדברי חנה, היתה נמצאת בין גנזי המו"ל הרה"צ ר' יחזקאל וואגשאהל הנ"ל, שצוה להטמינו אתו עמו בקברו אשר כרה לו בחלקת לאנצוט בביה"ח סאטמאר בניו דזשערסי, וכן עשו לאחר פטירתו ביום ו' אייר תש"פ.

במשך השנים נמכר על שוק העתיקות כת"י הסכמה הראשונה שכתב רבינו, ונדפס במושיען של ישראל (ח"ה עמ' שט"ז). ובהיות שהמו"ל ידע שכת"י ההסכמה הנדפס מונח בבית גנזיו, חקרו אחר הדבר מה טיבה של הסכמה שני' זו, עד שנתוודע ע"י באי בית רבינו, שרבינו כתב שני הסכמות, ונתן רק ההסכמה השני' להמו"ל, והראשונה נשאר בידי באי בית רבינו שמכרוהו. והעד מוכיח על זה, הם השינויים הבולטים שבין שני ההסכמות.

ובכן ניתי ספר ונחזי, לעיין בהשינויים שבין שני ההסכמות, ולדייק מה ראה רבינו לחזור מההסכמה הראשונה ולכתוב הסכמה שני', ואם שיחת חולין של ת"ח צריכה לימוד, כ"ש זאת שתורה היא וללמוד אנו צריכין. כמדומה, שמדת האמת של רבינו בולט במדה מרובה כאשר נדייק החילוקים שבין שני ההסכמות. והבה נעבור שני המכתבים זה לעומת זה, ומזה ומזה אל תנח ידך. הרי שלך לפניך שני ההסכמות, כאשר השינויים מאחד להשני נדפסו באופן בולט, להאיר עיני הקורא.

הנוסח הראשון שלא נדפס

ב"ה

המוכ"ז הרב המאוה"ג חו"פ בנש"ק מו"ה יחזקאל שרגא נ"י בנו של הרב הגה"צ האבדק"ק לאנצוט שליט"א, עולה ומדפיס כעת את ספרו של מורו הרב הגה"צ בו"ק מקאלישיטץ זצלה"ה, אשר המפ' אין צריך רא'י, כי נודע לכל רוב צדקתו וחסידיה ופרישתו ועבודתו להשי"ת במס"נ כל ימי חייו, ובעו"ה נרצח גם הוא עם כל ב"ב בנים וב"ב היקרים בין הקדושים שנרצחו תחת אותו רשע הידוע ימש"ו שר"י ה"ה, ובעו"ה לא נשאר לאותו צדיק שום שורש וענף, זולת ספרו הנ"ל שהדפיס בחיים חיותו, מעט הכמות ורב האיכות, וכבר אינם בנמצא כי ספו תמו משוק הספרים.

ולכן אין לשער גודל המצוה להדפיס עוד ספרו הנ"ל, למען יהי' עכ"פ לזכרון דבריו היוצאים מלב טהור, ויהי' עכ"פ שפתותיו של אותו צדיק דובבות בקבר. גם בהשבח היתר על היציאה יהי' מצוה גדולה להחזיק את המו"ל תלמידו החביב המוכ"ז, ת"ח חשוב וירא א' מגזע קדושים כמותו, למען יוכל לישב באהלו של תורה ועבודת השי"ת. השי"ת ירחם במהרה על עמו ישראל וירחיב גבול הקדושה ונוכה לראות במהרה בישיבת כל ישראל ושמחתן.

באעה"ח ג' לס' וירא התשי"א לפ"ק פה ברוקלין יצ"ו

הק' יואל טייטלבוים



נוסח השני הנדפס

ב"ה

המוכ"ז הרב המאוה"ג חו"פ בנש"ק מו"ה יחזקאל שרגא נ"י בנו של הרב הגה"צ האבדק"ק לאנצוט שליט"א, ברצותו להדפיס כעת את ספרו של מורו הרב הגה"צ בור"ק מקאלישיטץ זצלה"ה, אשר המפו' אין צריך ראי', כי **כבר נודע בין החיים** רוב צדקתו וחסידתו ופרישתו ועבודתו להשי"ת במס"נ כל ימי חייו, ובעו"ה נרצח גם הוא עם כל ב"ב בנים וב"ב היקרים בין הקדושים שנרצחו תחת אותו רשע הידוע ימש"ו שר"י הי"ד, ובעו"ה לא נשאר לאותו צדיק שום שורש וענף, זולת ספרו הנ"ל שהדפיס בחיים חיותו, מעט הכמות ורב האיכות, וכבר אינם בנמצא כי ספו תמו משוק הספרים.

ולכן אין לשער גודל המצוה להדפיס עוד ספרו הנ"ל, למען יהי עכ"פ לזכרון דבריו היוצאים מלב טהור, ויהי עכ"פ שפתותיו של אותו צדיק דובבות בקבר. גם בהשבח היתר על היציאה יהי מצוה גדולה להחזיק את המו"ל תלמידיו החביב המוכ"ז נ"י, ת"ח חשוב וירא א' מגזע קדושים כמותו, למען יוכל לישב באהלו של תורה ועבודת השי"ת כהרגילו, ולזה מהראוי שכא"א יקח חבל במצוה זו במנה יפה ובסכום מסוים. וזכותו של אותו צדיק בצירוף אבותיו הקדושים דור אחר דור נ"ע יגן על כל העושים והמעשים להנצל מכל עקתין בישין ולהצליח בכל דרכיהם עדי נזכה לראות במהרה בישיבת כל ישראל ושמחתן.

באעה"ח אור ליום ד' לס' ותחי נפשי התשי"א לפ"ק פה ברוקלין יצ"ו הק' יואל טייטלבוים

תיכף בהשינוי הראשונה אנו רואין מדת האמת של רבינו, בעת אשר בנוסח הראשונה כתב שהמו"ל עולה ומדפיס, דהיינו שכבר הוא עומד באמצע ההדפסה, שיה רבינו לשונו בהסכמה השני' ברצותו להדפיס, דהיינו שאינו מדפיס כעת רק ברצותו להדפיס, כאשר אכן כן היה, שהספר יצא לאור בשנה לאחריו בשנת תשי"ב.

אבל פי כמה יותר מזה הוא השינוי הבאה אחריו, בעת שבנוסח הראשונה הי' כתוב על הרה"ק מקאלאשיץ "כי נודע לכל רוב צדקתו וחסידתו", שינה רבינו לשונו בנוסח השני' כנראה שגודל מדת האמת שלו, התחרט על הלשון שכתב 'נודע לכל', כי אף שהרה"ק מקאלאשיץ היה מפורסם מאד, מ"מ מאן יימר שהוא נודע לכל, הלא בודאי ישנם אלו ממדינות אחרות שלא שמעו את שמעו מעולם. לכן שינה רבינו את לשונו בנוסח השני' וכתב "כי כבר נודע בין החיים רוב צדקתו וחסידתו".

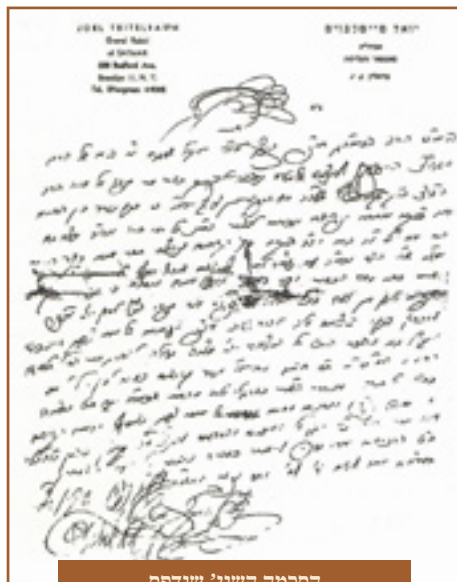
כנראה, עכ"פ לפי דעתנו העני', שזהו הסיבה האמיתית שרבינו טרח לכתוב נוסח שני. כי עבור ההגהות האחרים, הלא עדיין אין צריכין בשבילם לכתוב כל ההסכמה מחדש, ויכולין להגיה בין השורות, למחוק ולהוסיף מלמעלה ומלמטה, ואין צריכין לשנות כל הנוסח עבור זה. אבל בהגה זו, לא היה לפי כבודו של הרה"ק מקאלאשיץ שרבינו ימחק התיבות "נודע לכל", והיה נראה קצת כפגיעה בכבודו. ולכן טרח רבינו בגודל מדת האמת שלו, בטירחא דגברא רבא, לכתוב עוה"פ כל ההסכמה מחדש, עם השינוי שבנוסח השני "כבר נודע בין החיים רוב צדקתו וחסידתו".

אגב, כפי המסופר בדברי חנה בשם הרה"ח ר' אלעזר שעהנדארף ז"ל, ששמע מרבינו בעת ההקפות בשמחת תורה בשנת תשי"ב, שסיפר רבינו עובדא ששמע מהרה"ק מקאלאשיץ, שפעם בהקפה הרביעית אמר הישמה משה, ברוך הבא משה רבינו, ואמר אז בזה"ל "שמעתי זאת מפי הרב מקאלאשיץ, אשר שמו הלך לפניו בכל העולם כאיש אמת" (בלשונו: די גאנצע וועלט ווייסט אז ער איז געווען א איש אמת). וזאת היתה כבר אחר כתיבת שני ההסכמות שהיה בחורף תשי"א. וכן סיפר הרה"ח ר' יהושע פשעמיש ע"ה שדיבר פעם בשנת תשט"ו עם רבינו אודות הרה"ק מקאלאשיץ, והפליג רבינו ואמר "אויב דער קאלאשיצער רב האט געזאגט א זאך, איז דאס אמת ויציב". וכנראה שאף שהיתה רגיל בלשונו של רבינו, להפליג בשבח הרה"ק מקאלאשיץ ששמו הלך לפניו בכל העולם, מ"מ לכתבו עלי גליון בתור הסכמה על ספרו היה נזהר רבינו יותר.

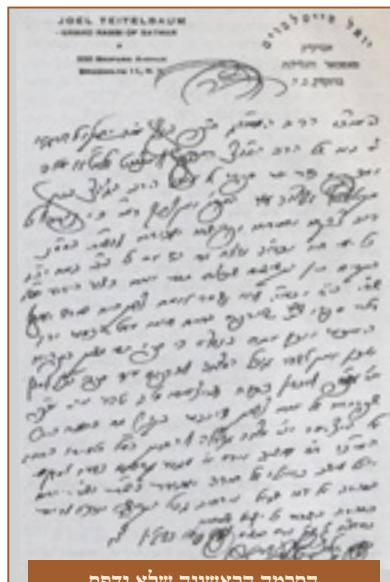
אח"כ בסוף המכתב כשרבינו מדבר בשבח המו"ל הרה"צ ר' יחזקאל וואגשאהל זצ"ל, סיים רבינו בנוסח הראשון "למען יוכל לישב באהלו של תורה ועבודת השי"ת". ובנוסח השני הוסיף כמה תיבות לכבודו, לאחר התיבות לישב באהלו של תורה ועבודת השי"ת, הוסיף רבינו 'כהרגילו'. ואח"כ הוסיף עוד שורה שאינו בנוסח הקודם 'ולזה מהראוי שכא"א יקח חבל במצוה זו במנה יפה ובסכום מסוים'.

אח"כ הוסיף רבינו קטע חדש בנוסח השני, למען כבודו של הרה"ק מקאלאשיץ, מה שאינו בנמצא לגמרי בנוסח הראשונה, וסיים בברכת צדיק, 'וזכותו של אותו צדיק בצירוף אבותיו הקדושים דור אחר דור נ"ע יגן על כל העושים והמעשים להנצל מכל עקתין בישין ולהצליח בכל דרכיהם עדי' נזכה לראות במהרה בישיבת כל ישראל ושמחתן.

והשינוי האחרונה הוא כמובן זמן הכתיבה, בעת שהנוסח הראשונה חתם רבינו ביום ג' לס' וירא, כנראה שבעת חתמו נוסח השני כבר היה לילה, לכן שינה רבינו הזמן, וגם הוסיף פסוק מהסדרה על לסדר, וכתב 'אור ליום ד' לס' ותחי נפשי'.



הסכמה השני' שנדפס



הסכמה הראשונה שלא נדפס



שער בלאט של הדברי חנה דפוס ראשון



ולקחתם מפרי הארץ:

האתרוג שנטל רבינו בארץ ישראל שנת תש"ו

בארץ ישראל שנת תש"ו



הסוחר שהעיד לרבינו אודות האתרוגים המורכבים

נזכר לעיל, כתב רבינו שכבר חקר ודרש על זה בהיותו בא"י, כלשונו "ונתברר לי כן בהיותי שמה אחר החקירה והדרישה". וגם בכאן דיבר עם ראש הסוחרים בענים זה, וכלשונו "וזה איזה שנים שדברתי פה באמריקע עם ראש הסוחרים שרוב אתרוגי ארץ ישראל המובאים לכאן הוא על ידו, והודה לפני בפה מלא שהמה מורכבים, וגם בשנה זו הובאו רוב אתרוגי ארץ ישראל על ידי אותו הסוחר".

ומעשה שהיה באותו הסוחר כן היה. אותו הסוחר היה ראש הסוחרים של 'לודמיר אתרוגים', ורבינו הגיע בספינת 'וואלקעניא' ביום ב' דר"ה תש"ז לארה"ב. אותה הספינה הביא אתה משלוח של עשרים אלף אתרוגי א"י של לודמיר. וכמבואר בהכתבי עת של אז, היה להם קושיים לשלוח האתרוגים לארה"ב ע"י מצרים, כי היה אז באיקאט מכל מדינות הערביים נגד תוצרת הארץ, ומדינת מצרים לא הרשו לשלוח על ידם פירות א"י. ולכן ביקשו מבעלי ספינת 'וואלקעניא', לשלוח עמם האתרוגים.



מודעה אודות שילוח אתרוגי א"י על הספינה שנשע בה רבינו

לבנות הקאלאניעס, לא היה מסחר כללי של אתרוגי א"י כלל. היו אז אילנות בודדים בין ההרים והיערות ביד הערביים, ששם גדלו אתרוגים מקוריים שלא נרכשו מעולם, וחכמי צפת שדרו בארה"ק מתחלה השתמשו רק באתרוגים אלו, כמו שרואין בשו"ת מב"ט ומהר"ם אלשיך, והיו בחזקת בלתי מורכבים למאה שנים, וגדלו באופן פרימיטיווי בלי אופני המסחר של בעלי החקלאות כהיום, שלא היה אז ביד הערביים היכולת והידיעות לזה, ואף לא היה להם הסיבות להרכיב כלל.

במשך השנים כאשר התחילו לבנות הקאלאניעס ע"י החובבי ציון, שמטרתם היתה לעבוד את האדמה שיוציא פירות למסחה, ורצו לעשות מסחר לשלוח מאתרוגי א"י ולשלחם לחוץ לארץ, ולא שמירת התומ"צ עמד לנגד עיניהם, ולכן התחילו לנטוע הרבה שדות ע"י הרכבה, כדי להשיב מקחם.

עיקר חשש הרכבה התחיל בשנות ה'תר"ל, כאשר התחילו החובבי ציון לנטוע אתרוגי קורפי בעיר יפו, ואז יצא רינון על האתרוגים שהם מורכבים. הבי"ד בירושלים שלחו שליחים בקיץ תרל"ז ובחורף תרל"ח, לבדוק כל הפרדסים בכל ארץ ישראל, והוכח שהרבה אילנות חדשים בשדות יפו המה מורכבים. הבי"ד אישרו אז האילנות הישנים שנשארו בחזקת אינם מורכבים. והיה אז מחלוקת אם להתיר האתרוגים מהשדות החדשים, אלו הבאים רק מתולדות מורכב. למעשה לא התירו הבי"ד דירושלים האתרוגים הבאים מתולדות מורכב, רק אילנות אלו שלא היה עליהם ראי' שהם באים מתולדות מורכב, והטילו השגחה עליהם מהיום והלאה שכעת אינו מורכב.

ברבות השנים שנתרבו הקאלאניעס ושדות האתרוגים החדשים, נתרבה בד בבד חשש ההרכבה באתרוגי ארץ ישראל. ולכן הידרו ריא' ה' לקנות רק מהגידולים הישנים, הבאים מהיערות, כשכונת 'אום אל פאחם' השוכנת בין שכם לצפת, ומשם וכיוצא בו, לקחו ריא' ה' אתרוגיהם כל השנים.

סוכות שנת תש"ו שהה רבינו בירושלים, בהיותו שם לשנה תמימה מחודש אלול תש"ה שהגיע משווייץ, עד חודש אלול תש"ו שהפליג על הספינה בדרכו לארה"ב, וערך את כל הימים טובים כבן ארץ ישראל בלי יום טוב שני. וכעת השאלה נשאלת, איזה אתרוג בחר בו רבינו, מכל מיני האתרוגים הנמצאים בארץ ישראל. והשאלה מקבלת משנה תוקף, כשנוטלים בחשבון, ששנת תש"ה היתה שנת השמיטה. וידוע לכל בר בי רב דחד יומא, המערכה הכבידה שניהל רבינו בשנת תש"ב-תש"ג נגד אתרוגי ארץ ישראל שנעבדו בשביעית, וכתב עליה השלש תשובות שנדפסו בשנת תש"ג, כחיבור הראשון שיצא לאור מספריו הרבים. וכידוע שהתבטא אז לפני האדמו"ר מבאיאן זצ"ל בשיחה "ווען איך וועל קומען אויפן בית דין של מעלה, וועל איך מיך אויפטוען אז איך האב גע'אסר'ט די ארץ ישראל'דיגע אתרוגים בשנת השמיטה".

גם ידוע, ורבינו מזכירו בתוך התשובה, שאתרוגי ארץ ישראל בימים ההם היו על פי רוב אתרוגים מורכבים. כאשר רבינו כותב בזה"ל ("יור"ד סי' צ"ז ט"ז) "ובאמת שגם בלאו הכי האתרוגים האלו פסולים המה שהמה מורכבים, ונתברר לי כן בהיותי שמה אחר החקירה והדרישה, וזה איזה שנים שדברתי פה באמריקע עם ראש הסוחרים שרוב אתרוגי ארץ ישראל המובאים לכאן הוא על ידו, והודה לפני בפה מלא שהמה מורכבים, וגם בשנה זו הובאו רוב אתרוגי ארץ ישראל על ידי אותו הסוחר".

ובכן השאלה כפולה ומכופלת, בשנת תש"ה תיכף לאחר המלחמה, כאשר עדיין היה תוהו ובוהו, ולא היה אפשריות להביא אתרוגים מחוץ לארץ, וא"כ איזה אתרוג מארץ ישראל, בחר בו רבינו, שהאמין בו שאין בו לא חשש הרכבה ולא חשש שמיטה.

אתרוגים המורכבים בארץ ישראל

ראשית, הבה נחקור אחר מפת שדות האתרוגים בימים ההם בא"י. מתחלה, טרם התחילו החובבי ציון



אותו ראש הסוחרים שרבינו מזכיר שדיבר עמו לא היה על הספינה, רק נסע מקודם לקבל את האתרוגים בארה"ב, והוא קיבל את פני הספינה אז ברה"תש"ז. והנה בהתשובה כתב רבינו שדיבר עמו פה בארה"ב. ובמושיען של ישראל ("ח"י עמ' תנט) מובא בשם כמה נוכחים בסעודת ט"ו בשבט שנת תשכ"ה, שהתקיימה בביהמ"ד שבביתו, ודיברו אז מאתרוגי א"י, ורבינו סיפר שמצא את ראש הסוחרים על הספינה. ולכאורה פשר הדברים הוא, שהלא רבינו נשאר על הספינה עד אחר שבת שלאחר ראש השנה, ואותו ראש הסוחרים כבר היה שם מתחלה להמתין על הסחורה שהגיע אליה, ועלה על הספינה לקבל סחורתו, ולכאורה התקיימה השיחה עמו שם על הספינה, לאחר שכבר הגיע הספינה לחופי ארה"ב.

ובזכרונות הרה"ח ר' יוסף פרענקל ז"ל מלוגאנא (באילנא דחיי ח"ב פכ"ה) מספר, שבשנת תשי"ט בדרכו של רבינו לא"י כשהיה רבינו בשווייץ, עבר דרך איטאליה, והרב ר' יעשי גרויס ז"ל מקערעסטיר-בערבעשט, שהיה סוחר אתרוגים באיטאליה, ניצל ההזדמנות והגיע לרבינו והביא עמו חתיכות אילנות האתרוגים להראות הסימנים שאינם "אתרוגים מורכבים". ואז נעשה שיחה בענין זה, ודיברו גם מאתרוגי ארץ-ישראל, ואמר אז אחד הנוכחים, שאיזה רבנים התירו מין אחד מאתרוגי א"י שביירו שאינו מורכב, ענה רבינו: "דאס שמעקט אויך מיט ציונות. פאר מיר האט מעיד געווען ר' דוב לודמיה, דער אייגנטימער פון די בארימטע לודמיר אתרוגים, אז ניי-און-נייציג פראצענט פון די אתרוגים אין ארץ ישראל זענען מורכבים".

ובמושיען של ישראל (שם) מביא בשם ר' יוסף פרענקל, שרבינו אמר אז בשם ראש הסוחרים שאמר לו, שאם יבא אחד ויגיד להרבי שאתרוגי א"י אינם מורכבים לא יאמין לו כלל, כי תשעים ותשע אחוז מאתרוגי א"י הנם בחזקת מורכבים. והעיר רבינו שהודה לו אז כאשר עדיין לא השכילו להתבייש בזה שהם מורכבים. והגה"צ מפאיע זצ"ל סיפר (דולה ומשקה ח"ב פרק חג הסוכות), שבסוכות תש"ז דיבר רבינו הרבה מזה שאתרוגי א"י המה מורכבים, ואמר אז רבינו "אייך האב אליינס געהערט פון לודמיר אז די אתרוגים זענען מורכבים".

במושיען של ישראל (שם) נדפס הודאת בעל דין, העתק ממאמר באחד מהכתבי עת היהודיים בארה"ב קודם סוכות תש"ז, שמעידין על עצמן שאתרוגי א"י הורכבו ע"י החובבי ציון, והחרדים ניהלו מלחמה נגדם, עד שהציונית כבש את כולם, נשתתק המלחמה. וז"ל המאמר "בכלל איז די גאנצע אתרוגים פראדוקציע אין ארץ ישראל א יונגע, די אידן אין מזרח אייראפע האבן פון קדמונים געהאט א טראדיציע צו באניצען זיך מיט אתרוגים פון דעם אינזל קארפו. ווען עס האט זיך אנגעהויבן די אידישע קאלאניזאציע באוועגונג אין א"י, האבן די רעליגיעזע אידן וועלכע זענען געווען חובבי ציון און מזרח'יסטען, געדארפט פירן א שטארקן קאמף

מיט די פרומע אידן, זיי זאלן ניצן די א"י אתרוגים, זייער טענה איז געווען אז דער א"י אתרוג איז א מורכב וכו'. דער קאמף האט זיך געצויגן א לאנגע צייט, אבער אזויזי דער רעיון פון חובת ציון האט די לעצטע יארן ארומגעקאפט די גאנצע אידישע פאלק, אזוי האבן אויך די פרומע אומפארטייאישע אידן אנגעהויבן צו באניצן דעם ארץ ישראל אתרוג".



הודאת בעל דין על אתרוגי א"י המורכבים

רבי מאיר צבי ובנו רבי יונה זאב הערשלער זצ"ל מנקי הדעת שבירושלים

ובכן אם רבינו ידע כ"כ בטיב מצב האתרוגים בא"י, הן בנוגע הרכבה, והן בנוגע שמיטה. נשאלת השאלה איזה אתרוג לקח רבינו בשנת תש"ו, כאשר רבינו כתב על אותה תקופה "ונתברר לי כן בהיותי שמה אחר החקירה והדרישה", א"כ כאן הבן שואל, לאחר החקירה והדרישה, מה היה החלטתו מהיכן לקנות אתרוג, כי כמובן שלא היה אז אפשרות להביא אתרוג מחוץ לארץ, כאשר כל מסחר האתרוגים נפסק בעת המלחמה, ובפרט השילוח עד א"י.

מנקי הדעת שבירושלים המפורסמים, משפחות יראי השם יוצאי מדינת אונגארן שעלו לארץ ישראל, היו משפחת הערשלער. רבי יוסף שמואל הערשלער אבד"ק סאבאדי היה תלמיד הכתב סופה, ועלה לארץ ישראל ביחד עם בנו רבי מאיר צבי בשנת תרכ"א. רבי מאיר צבי הערשלער נשא בשנת תרכ"ח את בת רבי יונה זאב מענדילזאהן זצ"ל מו"ץ בעיר חברון נכד הבעל התניא, והשד"ר והממונה על הכוללים של האשכנזים והספרדים בעיר חברון. בהיותו חתן הממונה על הכוללים, נסע רבי מאיר צבי בין הכפרים והיערות לחפש אתרוגים עבור הציבור. בפירסום שפירסם רבי מאיר צבי בשנת תרפ"ד על מסחרו באתרוגים, כותב שזה לו חמישים שנה שהאתרוגים הם תחת השגחתו הנמרצה והמדויקת, שאין בהם חשש מורכב. דהיינו שהיה לו כבר פיקוח על האתרוגים שלו שאינם מורכבים, עוד טרם הבדיקה שהב"ד בירושלים עשו בשנת תרל"ח.

רבי מאיר צבי היה מקורב מאד אצל רבי שמואל סאלאנט, ועם השדי חמד הרב בחברון. בשנת תרס"ה התיישב בירושלים, נתמנה שם להיות ממנהלי כולל אונגארן. שמו ג"כ נמנה ברשימת השבעים, שנתמנו להוועד הגדול של וועד העיר למקהלות האשכנזים של העדה החרדית. גם נחתם שמו על כמה הצהרות מהנהלת העדה החרדית.

חתנו רבי אהרן יעקב פרוש זצ"ל מח"ס איפה שלמה, שעזר בידו בעבודת גידול האתרוגים, להחזיק האילנות הישנים שהם בחזקת בלתי מורכבים, כתב בהספידו על חותנו "ומעולם לא הסכים לעשות יד אחת עם הסוחרים, ושיטתו היתה לזכות את הקהל במצות שמורה ובאתרוגים בלתי מורכבים ולפיכך הוזיל להם ודעתו היה שגם עי"ז יתרבו הקונים ויהיה גם רוחם".

י"ב תשרי תרע"ד פירסם רבי מאיר צבי מודעה כדלהלן:

כי יש לי ת"ל פרדסים בוואדי קילט, עין פואה, ועין סולטאן, המעובדים בהשגחתי הנמרצה והמדויקת, שלא יהי בהם אף חשש קל מן הקל של הרכבה, שיעידו על זה בתעודותיהם הרבנים הגאונים תקיפי דארעא דישראל, ה"ה רבינו הגאון האדיר כמוהר"ר שמואל סאלאנט זצ"ל והגאון הגדול בעל שדי חמד זצ"ל, ויבדל לחיים טובים ארוכים ה"ה הגאון כמוהר"ר יוסף חיים זאנענפעלד שליט"א, בכדי להנצל מזיוף צריכים הקונים מחו"ל להשיגה על התעודות הצרופות להאתרוגים לראות אם נמצא עליהן כתיבת וחתמת ידי ממש, יכול אני להמציא לסוחרים ולמזמינים אחרים, אתרוגים למאות ולאלפים בלי פטמאות, אבל אתרוגים עם פטמאות אפשר להזמין אצלי רק לאחדים".

יש בזה עדות חשובה, כי בספר מאמר מרדכי מובא שרבי שמואל סאלאנט לא נתן שום השגחה על אתרוגים רק בנוגע הפרשת תרומות ומעשרות, אבל על חשש הרכבה לא רצה ליתן הכשר. וכ"כ רבי צבי הירש שוואדראן זצ"ל בנו של המהרש"ם, על רבי



ר' מאיר צבי הערשלער נבחר מעדת אשכנזים פרושים וחסידיים לזוועד הכללי

שהכונה על גאב"ד ירושלים הגר"צ דושינסקי. ואח"כ כתוב 'האדמו"ר מסאטמאר' עם מספר 2, שכונתו שרבינו לקח אצלו שני אתרוגים. הכר נא למי החותמת ולמי הפתילים, גילוי נפלא על מקור האתרוג של רבינו בארץ ישראל בשנת תש"ו.

בצילום השני, שגם הוא מפנקס תש"ו מרבי יונה הערשלער, רואין 'האדמו"ר מסימהל', שכונתו על רבי ליפאלע מסעמיהאלי, חתן רבינו. גם רואין שם תלמידו של רבינו 'רבי צבי פנחס מושקוביץ', שהיה אז מהמקורבים ביותר לרבינו בירושלים.

מהשמות הידועים שאנו מוצאין בתוך הפנקס, הם הגר"צ מברסק, הגר"ץ דושינסקי, רבי איסר זלמן מלצר, הרב מפרעשבורג, רבי מאטל סלאנימער, השומרי אמונים, רבי יוחנטישע מראחמיסטריווקא, רבי אשר זעליג מרגליות, רבי העניך פאדווא, רבי דוד יונגריי, רבי חיים יוסף דינקליס, ועוד ועוד מנקיי הדעת שביירושלים.

ובכן אם הגענו למקור האתרוג של רבינו בשנת תש"ו, הדבר פשוט שלא היה בו חשש הרכבה, כי הלא זאת היתה כל עבודתו של רבי יונה הערשלער, להחזיק האתרוגים הישנים בשכונות הערביים בחזקת בלתי מורכבים. וגם בנוגע שמיטת שנת תש"ה, לא היה בו שאלה, כי היו ביד הערביים משך כל השנה, וכפי הנראה ניטלו מהאילן לאחר ראש השנה תש"ו, במוצאי שנת השמיטה.

1	1.50	2	1.50
3	1.50	4	1.50
5	1.50	6	1.50
7	1.50	8	1.50
9	1.50	10	1.50
11	1.50	12	1.50
13	1.50	14	1.50
15	1.50	16	1.50
17	1.50	18	1.50
19	1.50	20	1.50
21	1.50	22	1.50
23	1.50	24	1.50
25	1.50	26	1.50
27	1.50	28	1.50
29	1.50	30	1.50
31	1.50	32	1.50
33	1.50	34	1.50
35	1.50	36	1.50
37	1.50	38	1.50
39	1.50	40	1.50
41	1.50	42	1.50
43	1.50	44	1.50
45	1.50	46	1.50
47	1.50	48	1.50
49	1.50	50	1.50
51	1.50	52	1.50
53	1.50	54	1.50
55	1.50	56	1.50
57	1.50	58	1.50
59	1.50	60	1.50
61	1.50	62	1.50
63	1.50	64	1.50
65	1.50	66	1.50
67	1.50	68	1.50
69	1.50	70	1.50
71	1.50	72	1.50
73	1.50	74	1.50
75	1.50	76	1.50
77	1.50	78	1.50
79	1.50	80	1.50
81	1.50	82	1.50
83	1.50	84	1.50
85	1.50	86	1.50
87	1.50	88	1.50
89	1.50	90	1.50
91	1.50	92	1.50
93	1.50	94	1.50
95	1.50	96	1.50
97	1.50	98	1.50
99	1.50	100	1.50

האדמו"ר מסימהל ור' צבי פנחס מושקוביץ בפנקס תש"ו

איסר זלמן שישלח לו אתרוג, שהיה קונה מרבי יונה הערשלער'ס אתרוגים. כשהגיע הרב מברסק לירושלים, חקר אצל רבי איסר זלמן מהיכן היה רגיל לקנות עיבורו אתרוג, ענה לו מרבי יונה הערשלער, התחיל גם הרב מברסק לקנות אתרוג רק אצל רבי יונה. כמסופר בעובדות והנהגות לבית בריסק, קנה רק מהאתרוגים הגדלים בין ההרים ולא בהשדות, פעם משכם ופעם מאום אל-פאחם, ופעם מקאבארא (כפר בירושלים). בני הרב מברסק סיפרו שהיה רגיל לומר, ווען ר' יונה ברענגט אן אתרוג, איז דאס אן אתרוג.

בהפנקס משנת תש"ה - תש"ו כשהגאון מברסק כבר היה בירושלים, רואין שמו של הרב מברסק בהפנקס. גם רואין שמו של רבי איסר זלמן מלצר בהפנקס, שקנה אתרוג לעצמו ולחתנו בארה"ב, שהוא כפי הנראה הגאון רבי אהרן קאטלער ז"ל.

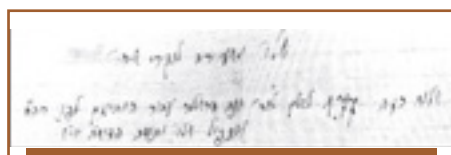
גם שמו של החזון איש מוזכר שם בהפנקס. גם יש בנמצא מכתב בכת"י החזו"א, שכותב:

שלו' וישע רב ליקירי שיחי'

שלוח בה 1.77 לשלם להרב יונה הרשלער עבור האתרוגים לפני חג הסוכות, ואכפול שלו' ותודה הדוש"ת, אי"ש

שמו של רבינו בהפנקס של רבי יונה הערשלער

ובכן, כאן אנו מגיעין לתרץ קושייתנו, מהיכן לקח רבינו אתרוג בשנת תש"ו בירושלים, בלי שאלת הרכבה ושאלת השמיטה. התירוץ אנו מוצאין בהפנקס משנת תש"ו של רבי יונה הערשלער. רצוף פה צילום מהפנקס, ורואין שם 'מרן שליט"א,



מכתב החזון איש אודות אתרוג מר' יונה הערשלער

1	1.50	2	1.50
3	1.50	4	1.50
5	1.50	6	1.50
7	1.50	8	1.50
9	1.50	10	1.50
11	1.50	12	1.50
13	1.50	14	1.50
15	1.50	16	1.50
17	1.50	18	1.50
19	1.50	20	1.50
21	1.50	22	1.50
23	1.50	24	1.50
25	1.50	26	1.50
27	1.50	28	1.50
29	1.50	30	1.50
31	1.50	32	1.50
33	1.50	34	1.50
35	1.50	36	1.50
37	1.50	38	1.50
39	1.50	40	1.50
41	1.50	42	1.50
43	1.50	44	1.50
45	1.50	46	1.50
47	1.50	48	1.50
49	1.50	50	1.50
51	1.50	52	1.50
53	1.50	54	1.50
55	1.50	56	1.50
57	1.50	58	1.50
59	1.50	60	1.50
61	1.50	62	1.50
63	1.50	64	1.50
65	1.50	66	1.50
67	1.50	68	1.50
69	1.50	70	1.50
71	1.50	72	1.50
73	1.50	74	1.50
75	1.50	76	1.50
77	1.50	78	1.50
79	1.50	80	1.50
81	1.50	82	1.50
83	1.50	84	1.50
85	1.50	86	1.50
87	1.50	88	1.50
89	1.50	90	1.50
91	1.50	92	1.50
93	1.50	94	1.50
95	1.50	96	1.50
97	1.50	98	1.50
99	1.50	100	1.50

האדמו"ר מסאטמאר בפנקס תש"ו

יוסף חיים זאנענפעלד שלא נתן הכשר על אתרוגים שאינם מורכבים. וכאן אנו מוצאין לראשונה, שרבי מאיר צבי הערשלער, שגדולי ירושלים הכירו אותו מקרוב, האמינו בו ונתנו לו הכשר גם על אתרוגים בלתי מורכבים.

בחודש אלול תרפ"ד פירסם רבי מאיר צבי בקול ישראל מודעה אודות האתרוגים, וכותב כהאי לישנא:

מי האיש החפץ באתרוגים כשרים ומהודרים הכשרים באמת, בלי שום חשש הרכבה כלל וכלל, גם בלי חשש תערובות אתרוגים מגנות המורכבים, יפנה ישר אלי ויקנה "אתרוגי ועד אל קעלט" אשר טפחתי והגדלתי על ידי ממש, וגם מאתרוגי הכפרים אשר מעיד אני עליהם שאין בהם חשש מורכב כלל, מהם "מחמישים שנה" ומהם לפחות שלשים שנה, אשר מעיד אני בתורת עדות שאין בהם חשש מורכבים כלל".

רבי מאיר צבי נסתלק בשנת תרפ"ח, ובנו מנקיי הדעת שביירושלים רבי יונה צבי הערשלער זצ"ל, מילא מקומו בהעבודת הקודש להחזיק השדות המקוריים הכפריים של האתרוגים בלי חשש מורכבים. היות ואותן האתרוגים באו מהיערות מהשכונות שכם, אום אל פחם, שדרו שם הערביים, ובאותן השנים כבר היה המתיחה רב בין היהודים והערביים הודות פעולת הציונים, ולכן היתה זאת מסירות נפש מצדו לנסוע שמה לפקח על האתרוגים. עבודה זו החזיק עד שנת תש"ט, שאז לאחר הקמת המדינה, כבר היה א"א לנסוע שמה בין הערביים.

בשנה הראשונה לפטירת אביו, תרפ"ט, פירסם קול קורא בקול ישראל כהאי לישנא:

מי האיש וכו' יפנה ישר אלי ויקנה אתרוגי "ועד אל קעלט" אשר נטפחו ונגדלו על ידינו ממש. וגם מ"אתרוגי הכפרים" אשר עליהן העיד אבי ז"ל הכ"מ שאין בהם חשש מורכב כלל, מהם מחמישים שנה ומהם לפחות שלשים שנה שאין בהם חשש מורכבים כלל, יפנו דוקא ישר אלי. האדרעסע: יונה זאב הערשלער בתי כולל אונגארן.

במשך השנים ידעו כל גדולי ירושלים ונקיי הדעת שבה, שלהשיג אתרוג בלי חשש מורכב כלל קונים אצל רבי יונה הערשלער. רבי יונה היה רגיל לכתוב בתוך פנקס בכל שנה כל אלו שקנו אתרוגים אצלו, ושם נמנים כל גדולי ויראי ה' שביירושלים. באותן השנים כבר לא היה לו כמות מרובה מאתרוגים, כי כאמור היה כרוך במסירות נפש להביא אתרוגים מהכפרים של הערביים. ובתוך הפנקס של שנת תש"ו נמצא בסך הכל 200 אתרוגים שמכר. אבל שמות כל הקונים הם מסלתה ומשמנה של בני ירושלים.

נשאר בידינו הפנקס של שנת תש"ה ותש"ו. רבי איסר זלמן מלצר היה רגיל לקנות אצלו אתרוג, והגאון מברסק הגר"צ סאלאוויטשיק זצ"ל, עוד טרם הגיע לארץ, היה רגיל לבקש מרבי



זאת אומרת, שרבינו ידע מזה שישנם סוחרים
ספורים המוכרים רק האתרוגים המקוריים הגדלים

(תשובות חן להרה"ג ר' לוי יצחק ראזנפעלד שליט"א
אבד"ק יפו, נכד הרה"צ רבי יונה הערשלער זצ"ל, שממנו
קיבלנו החומר למאמר זה).

Ko/Satmar.com

התגשמות, ס'העט שוין צייט געווען מ'זאל זיך בארעכענען, לאמיר זיך בעטן צום בוכ"ע ער זאל אונז העלפן לויט די השגה לויט ווי דער בוכ"ע ווייסט. איבערדעם זאגט מען נישט לויט אונזער ידיעה, נאר "למענך אלקינז", מ'זאלמיר אזוי געהאלפן ווערן, ווייל דעם וואס ס'וועט זיין א נחת רוח פארן באשעפער דעם וועט זיכער גוט זיין, עפעס אנדערשט ווייסט מען נישט וואס איז גוט, מ'ווייסט נישט אויף וואס צו בעטן, וואס ווייסט דען א מענטש, איבערהויפט אין אזא חשכות, אין אזא הסתרה, מ'קאן מיר נאר בעטן למענך אלקינז.

למענך אלקינז תשכ"א



אז מ'האט די זכ"י אז מ'קומט זיך צונעזאם אן עדה קדושה אין א מקום קדוש אין אזא הייליגן טאג לאמיר נישט ארויס מיט גארנישט. טאקע אזוי ווי ער שטעלט אהער דארט דער ישמח משה (בחפ"מ שם ל"ח), אז דער בוכ"ע וועט העלפן ווען די גאולה וועט זיין, ווען די גאולה וועט זיין און מ'וועט אויפגירעכט ווערן, אז מ'וועט קענען זאגן, **א יוד וואס מ'וועט קענען זאגן אויף עהם אז ער האט צוגעהאלפן צו דער גאולה און ער האט געטוהן מצות ומעשים טובים, די אלע ענינים וואס זענען מסייע צו דער גאולה, ווי געהייבט און ווי געקריינט וועט ער זיין דעמאלץ.** אוי ווי ביטער און זויער וועט זיין אויף דעם וואס מ'וועט קענען ווייזן דער איז געווען פון די מעכבים, דער האט אונז אויפגעהאלטן די ישועה, אוי וויאזוי וועט מען סובל זיין דיא בושא, מ'זאלמיר זיך בארעכענען יעדער עקסטער צי איז מען נישט חלילה פון די מעכבים. **אדרבה אז די ישועה וועט זיין, אזוי ווי מ'האף מיר אז ס'וועט זיין אין דעם יאהר, ברויך מען זיך עפעס צוגרייטן, אוי ברידערלעך זיסע לאמיר זיך עפעס צוגרייטן,** און ווען ח"ו נישט מוז מען דאך איינרייסן ברויך מען דאך בעטן צום באשעפער, ממה נפשך טאר מען נישט אוועק מיט גארנישט, און אז די ישועה וועט יא זיין, מיט וואס פאר א פנים וועלמיר מקבל זיין פני משיח צדקינו, מ'וועט אונז דעמאלץ פרעגן "דו האסט מיך אויפגעהאלטן אזוי לאנג, וועגן דיר האב איך אזוי לאנג געליטן, דער גאנצער כלל ישראל האט געליטן פון דיר", די גאולה העט שוין לאנג גיווען געברויכט צו זיין נאר דו האסט זי אויפגעהאלטן, אוי לנו מלהט היום הבא, לאמיר זעהן מ'זאל חלילה נישט זיין פון דיא, היצט האמיר נאך צייט, מ'זאלמיר זיין פון די מקרבים נישט פון די מעכבים. ביז דערווייל איז אונזער דורש נאר דער הייליגער באשעפער.

למענך דורשינו תשכ"ג



אחי ורעי הארצעדיגע ברודער

אזוינס האט דער פסוק געזאגט אין אזעלעכע נסיונות וועט מען קומען, מ'וועט מאשר זדים זיין, אוי ווי, זעהט אויס דאס וועט חלילה זיין פון דער טומאה, דאס וואס ערליכע יודען האט דאס שופך דם געווען, ערליכע צדיקים האבן זיך

אויסגעגאסן די הערצער, ס'האט זיי ווי געטוהן א ניאז'ן ה' וואס ס'האט אנגעירט אין דער אמונה, א דרך פון כופרים דאס האט ווי געטוהן פאר די ערליכע יודען צדיקי אמת, וויפיל האבן זיך מצער געווען אויף דעם די עובדי ה', אוי וואס פאר א ביטערן צער זיי האבן געליטן פון דעם, אוי ווען זיי העטן געווען אויף דעם עולם און זיי העטן דאס צוגעקוקט דעם ביטערן נצחון העטן זיי חלילה נישט אויסגעהאלטן, אוי ווי, אזוי זאגט דער פסוק מאשרים זדים, אוי מ'האט זיך גארנישט געקענט אויסמאהלן אז דעם איז פארהאנדן, **אוי די אלע יאהרן ווייס איך גארנישט וויאזוי מ'האט געקענט פשט אין דעם פסוק, אז יודען וואס זענען געגאנגען קדורנית מפני ה' זאלן זיין מאשר זדים.**

א יוד וואס מ'וועט קענען זאגן אויף עהם אז ער האט צוגעהאלפן צו דער גאולה און ער האט געטוהן מצות ומעשים טובים, די אלע ענינים וואס זענען מסייע צו דער גאולה, ווי געהייבט און ווי געקריינט וועט ער זיין דעמאלץ

אוי וויי אוי וויי, וואס פאר א צער איז דאס פאר די שכינה הקדושה, שכינתא בגלותא, לאמיר נישט שווייגן, אוי וויי, לאמיר זיך אויסבעטן א ישועה אז דער מלך המשיח זאל נתגלה ווערן במהרה דידן און ער זאל מעביר זיין ממשלת זדון מן הארץ, אז מ'זאלמיר זעהן די קדושה במקום הקדוש, **אוי וויי. אחיי ורעי הארצעדיגע ברידער, לאמיר נישט ארויס אהן א ישועה, לאמיר נישט שווייגן, אוי וויי, לאמיר איינרייסן פארן בורא כל עולמים, לאמיר זיך בעטן ביים באשעפער, ווי לאנג נאך, ווי לאנג נאך, ווי לאנג נאך וועט מען אונז אריינלייגן אין אזעלעכע ביטערע נסיונות,** מ'קען עס שוין נישט אויסהאלטן, ס'איז נישט צום אויסצוהאלטן, אוי וויי, נאר מיט רחמי שמים. הושענא – אוי וויי אוי וויי, מ'זאלמיר זעהן אז הקב"ה האט מנצח געווען, צדיקים האבן מנצח געווען, די אלע צדיקים וואס מ'האמיר געהאט, וואס זיי האבן זיך געאפפערט פארן כבוד שמים און פאר יודענס וועגן, פאר א תקנה פאר יודען, מ'זאלמיר זעהן אז דאס איז דער נצחון, אוי וויי.

למען נצחון תשי"ח



איבערדעם מורי ורבותי, דאס איז איינס פון די גרעסטע בקשות, דארף מען בעטן פון באשעפער אז מ'זאל קאנען בייקומען די שווערע מלחמה, דער אמת ווי שווער זענען די נסיונות, די שווערע ביטערע נסיונות וואס די

וועלט איז פיל, - עקסטערדעם וואס די וועלט הייסט דאך א מקום טמא אזוי ווי די גמרא זאגט (קידושין מ"ג), - איז פיל מיט מסייתים ומדיחים, אין די לעצטע יאהרן עיקבא דמשיחא וואס ס'איז דער גרויסער עלמא דשיקרא, והאמת נעדרת, ס'איז נתגבר געווארן דער כח הטומאה און דער כח השקר, דאס איז דיא יאהרן וואס ס'שטייט (תמיד ל"ב), שטנא נצח, אוי ווי שווער איז דאס בייצוקומען. לאמיר זיך בעטן ביים באשעפער מ'זאלמיר זיך קענען דערהאלטן, השי"ת ירחם מ'זאלמיר האבן די גרויסע השפעה מ'זאלמיר בלייבן מ'זאלמיר זיין נאמנים לה' ולתורתו הקדושה. **אוי הארצעדיגע ברידער לאמיר בעטן איינער פארן אנדערן, אוי וויי, מ'זאלמיר דינען דעם באשעפער באמת,** מ'זאלמיר זוכה זיין צו דערלעבן צו זעהן די אמת'דיגע ישועה, ס'זאל זיין להעביר גילולים מן הארץ, וכל הרשעה כולה כעשן תכלה, ס'זאל זיין תעביר ממשלת זדון מן הארץ, אוי דער צער השכינה הקדושה, אוי ווי געוואלד, אוי דער כח הטומאה איז אזוי שטארק במקום הקדוש, מ'איז מכעים דעם בוכ"ע במקום קדשו, אוי לנו שכך עלתה בימינו, ווען די פריעריגע דורות העטן דאס געזעהן העטן זיי עס נישט אויסגעהאלטן אוי וויי.

למענך בוראנינו תש"כ



אחי ורעי מ'זעמיר אלע אינאיינעם פארצווייפלעטע מענטשן

מורי ורבותי, מ'קען מיר זאגן מ'זעמיר היצט אין א שפלות גמור, מ'האמיר זיך דערלעבט אזא ביטער דור, אין מי יגדור גדר ומי יעמוד בפרץ, פניתי לימין ואין עזרה, ווי דער זיידע זכרוננו לברכה (בייט"פ ל"ה אות י"ז) פלעגט צו זאגן לימין (שהוא רחמינות), ווידעראום ולשמאל (גם בענינים גשמיים) ואין סומך. - דער נביא שרייט געוואלד דרשו ה' בהמצאו, מ'זאל פארשטן דעם באשעפער ווען מ'טרעפט עהם, קראהו בהיותו קרוב, **צום סוף ס'איינען דורך די הייליגע טעג און מ'טרעפט גארנישט, וואו איז דער בהמצאו, וואס קאן איך ענק זאגן, אחיי ורעי מ'זעמיר אלע אינאיינעם פארצווייפלעטע מענטשן, אוי וויי, מ'קוק מיר ארויס אויף א ישועה און מ'ווייסט נישט וויאזוי צוצוקומען, אזויפיל קאן איך ענק זאגן עפעס אנדערשט ווייס איך גארנישט, דאס זאג איך זיכער אן הבטחה גמורה, מ'זאל וויסן השי"ת איז דא צווישן אונז, אין דעם בית המדרש, לאמיר זיך בעטן שרייען געוואלד "הייליגער טאטע ענדעך דך פאר אונז", לאמיר דך זעהן, מ'ווייסט מיר דעם אמת אז הקב"ה איז צווישן אונז, נאר זייער פארשטעלט, די ערשטע בקשה איז דעם, **לאמיר שרייען געוואלד "הייליגער טאטע ענדעך דך פאר אונז", לאמיר דך זעהן, לאמיר דאס שפירן,** ווען דו זאלסט דך נישט אזוי באהאלטן פון אונז וועלמיר אודאי תשובה טוהן, וועלמיר זיך אויסבעטן אלעס גוטס, א ישועה פאר השי"ת, און א ישועה פארן כלל ישראל.**

תשכ"ב הושענא למענך אלקינז



בענין העובדא עם הגרמ"ד ווייסמאנדל זצ"ל והמכתב של הדברי חיים

לכבוד המערכת שיחיו

אודות העובדא בשם הר"ר לייבוש גאטעסמאן ז"ל והגרמ"ד ווייסמאנדל זצ"ל בנוגע מכתב הדברי חיים (גליון כ"ו אב).

אני שמעתי מפי הר"ר ארי' יודא [לייבוש] גאטעסמאן ז"ל העובדא מה שאמר רבו הגאון וצדיק הרב חמ"ד ווייסמאנדל זצ"ל בענין המכתב של בצפתנינו צפינו, וכך אמר: הרב חמ"ד זצ"ל סיפר לו [להר"ר לייבוש ז"ל], דבעת שהלך לנחם את רבינו מסאטמר זצ"ל, הי שם המדובר בין המסובין אודות המכתב של הדברי חיים איך יתקיימו הדברים. והעיר הרב חמ"ד זצ"ל להר"ר לייבוש שלא הבין תמיהתם, הלא עדיין נשארו דודות להקדושת יו"ט, והבטחת הדברי חיים לא נתבטל כלל. עד כאן הדברים, וכל המוסף אינו אלא גורע.

בענין חתימת מרן הברך משה

כבוד המערכת הי"ו,

יש"כ על הגליון הנפלא מלא תוכן, כה לחי'. בנוגע לחתימתו של רבינו הברך משה זצ"ל (גליון לחג הפסח), יש עוד חילוק בין החתימה הרגילה לבין החתימה שבפראטאקאל. רבינו היה רגיל לחתום עם סופית גדולה (בערך עד שנת תשנ"ג), ואילו בחתימה שבפראטאקאל החתימה היא בלא סופית זו.

ליפא פריעדמאן

בענין החליצה בבעלזא בקטן פנוי

שוכט"ס.

על התמ"י אודות החליצה בבעלזא שהעליתם בגליון הנוכחי לקראת כ"ו מנ"א, רצוי"פ מה שהעליתי מכבר בענין זה, אשר ככל הנראה עירוב פרשיות יש כאן. בברכה והצלחה בכל מעשי ידיכם.

יוסף האכהייזער

[הערת המערכת, היות והמאמר שנשלח ע"י הרה"ג הכותב ארוך יותר מדאי, ואין לו שייכות להדיא עם משנתו של רבינו, העתקנו רק מסקנת הכותב, וישמע חכם ויוסף לקח]

... מכל הלין נוכל לבא לידי מסקנא, כי אין המדובר בתשובות הנ"ל אודות חליצתו של ר' שמעלקא בן השר שלום מבעלזא, אלא בנידון מקרה אחרת של צורך חליצה שנודמנה ל"ע בבעלזא.

[לדברי הגה"צ מנאראל ז"ל הי' לו לר' משה מקארוב עצמו בן שנפטר בלא בנים ל"ע, וכלתו נזקקה לחליצה, אך ממקורות אחרות לא שמענו ולא מצינו שיהא כן, ואם קבלה היא נקבל.

ואולי בן זה הי' א' מאלו החמשה מצאצאיו שהשתדכו עם צאצאי הרה"ק

מצאנו, כי בלא"ה לא מצינו שישתדכו חמש פעמים. ועצם העובדא ששלח ר' משה השאלה להרה"ק מצאנו, יש איזה סמך שגם להרה"ק מצאנו היתה לו שייכות קרובה עם הנידון, ובפרט כי המדייק בלשון התשובה, שכתב הרה"ק "ולמה לן כל זה" יוכל בקל לשער כי מדובר בנושא שהרה"ק מצאנו הי' שייך לו. וגם, כי בלא שיהא הדבר נוגע לו לעצמו לכאורה לא הי' כותב להחמיר מחמת דברי הריב"ש שהחכם בותר לעצמו דרך היותר בטוח, שאין זה דרך מורה ודאין להורות כן לאחרים רק בדברים הנוגעים לעצמו.

כמו"כ מלשון השאלה יש לדייק שמדובר בנושא שכבר התעסקו בזה שניהם יחד, ורק שעכשיו באו לדון על פרט זה. אך כ"ז נכתב בהשערה מתוך דיוקים קלים, ומאחר שאין הדברים נוגעים להלכה, הבוחר יבחר.

ובאותה מקרה, נשאל הגאון בעל 'שואל ומשיב' ע"י כ"ק מרן מהר"י ז"ע, וכן ע"י הגה"ח ר' יחיאל דיין כדת מה לעשות. וכן הרה"ק מצאנו נשאל ע"י ע"י הרה"ק ר' משה. ומענה אחד בפיהם שעל הפנוי לחלוץ. ועל השאלה להרה"ק מצאנו, אם בכלל רשאי הגדול לחלוץ באופן שמחמת איזה סיבה שהיא יש לו להקטן עיכובים ע"י [כפי הנראה מלשון התשובה ב'שואל ומשיב' להגאון ר' יחיאל דיין היתה שם איזה סיבה של ביטול שידוכין אם הקטן יחלוץ, אשר ככל הנראה האח הקטן הי' אז חתן, והמחזותן לא רצה שהחתן יחלוץ, עד כדי שאיים שיתבטל השידוך אם יחלוץ], משיב ג"כ, שאין ראוי להקל בדבר זה, כי יודע בכ"ק מרן מהר"ש ז"ע שהי' תמיד נוטה להחמיר לצאת ידי כל השיטות בהלכה.

לדאבוננו נשכח הדברים מקורות דברי ימי בעלזא, וכמעט שאין פריטים אודות החליצה והמסתעף, ועוד בעיר בעלזא כשעמד העיר על תלה לא ידעו החסידים הרבה בנושא חליצה זו, ומזה יצא שהענין מעורפל אצל כל העוקבים אחרי'. ועד כמה שידענו יד כהה מגעת, נסיתי להעמיד הדברים על בורין.

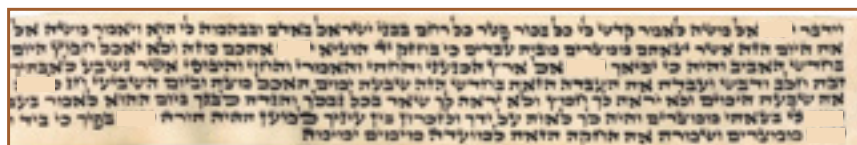
בענין מי כתב התפילין דר"ת של רבינו

לכבוד מערכת ספרא דמרא ט"ב

ראיתי בהגליון שי"ל לקראת כ"ו אב, דיון אודות מי כתב התפילין דר"ת של רבינו, והנני להעלות על הכתב מה שסיפר הרה"ח ר' מאיר יודא פינקלשטיין ע"ה (אמו נישאת אחר המלחמה לזקני ר' משה גאטעסמאן ז"ל) לאאמו"ר הרה"ג ר' יודא אליעזר יונגער שליט"א, שזוכר בפעסט שהגיע טעלעגראם מרביה"ק ז"ע לזקני ר' משה גאטעסמאן מקראלי ז"ל שהיו קוראין אותו ר' משה סופר, שיכתוב לו תפילין דר"ת.

רצוף פה תמונת הפרשיות של זקני ר' משה סופר (גאטעסמאן) מקראלי ז"ל

אלחנן יונגער



פרשיות ר' משה סופר (גאטעסמאן) מקראלי

בענין מי חיבר התנאים והכתובה לחג השבועות

בס"ד

לכ"י חברי הגליון "ספרא דמארי ט"ב

מצורף פה איזא הערות להגליון של שבועות, ואם נראה בעיניכם להשתמש בזה נא שלא להוסיף או לחסר בלי ידיעת.

ברכה והצלחה בכל מעשי ידיכם

ישראל חיים שטעסל

קרית יואל יצ"ו

ראיתי בחג השבועות גליונים הנכבד, ואעיר בזה כמה הערות

(א) בנידון הדיון אודות התנאים והכתובה הנהוג אצל רבותה"ק ז"ע לקרונת בחג השבועות. הנה הרבה דש בה כבר ולא הגיעו למסקנא מי חיבר התנאים, וכפי הנראה מש"כ על שער של הקונטרס שה"י נדפס כל כך פעמים הלשון "סדר התנאים והכתובה שבין ישראל לאביהם שבשמים מהרב המקובל ר' ישראל נגארא תלמוד הארי"ז"ל" בוודאי שזה קאי על הכתובה ולא על התנאים, והכוונה כך היא, שבקונטרס זה נדפס סדר שטר התנאים. וגם נדפס בו סדר שטר הכתובה לר' ישראל נגארא, אבל זה לא קאי על התנאים, כפי שכתבתם על הלשונות שנמצאו בשטר תנאים של בני אשכנז ולא אצל הספרדים.

ויש סברא שמי שחיבר השטר תנאים הנהוג אצלנו, חיבר על יסוד שטר של ר' ישראל נגארא, וכזה עשה גם לבני אשכנז. ורא"י לזה שבשטר התנאים כתוב "והחתונה תהיה למז"ט בששי בשבת וכו', אע"ג דבשבת (דף פ"ה) אמר רבא דכו"ע בשבת ניתנה תורה, ע"י בהגהות היעב"ץ דכו"ע בשבת ניתנה תורה לבר מראב"ע עקב רוח אחרת אתו וסובר שבע"ש נתנה כמ"ש בפרקי דר"א פרק מ"ו. והנה ר' ישראל נגארא הוא החזיק בשיטת ראב"ע כמו שכתוב בנוסח כתובה שחיבר להוצאת ס"ת ושם כ' "בששי בשבת אגיד כו', יום להנחיל את אוהביו תורה" כו', וכ' ע"ז בספר נתיב מצותיך (הספרדי) וז"ל, המשורר ז"ל סמך על מ"ש בפדר"א שבששי בשבת ניתנה תורה, והביאו הרוקח ז"ל ס"י רצ"ו, ע"כ. הרי זה מורה שהמחבר נוסח התנאים יסדו על סברת ר' ישראל נגארא שאחז בשיטת ראב"ע המובא בפדר"א הנ"ל, ולכן תפס בנוסח התנאים והחתונה תהי' בששי בשבת.

אבל מה שכתבתם ששטר התנאים חיבר הרה"ק הקדושת לוי זלה"ה, זה השערה רחוקה מאוד, כי הכתי"י שהעתקתם לא ידוע שם כתב, ויתכן שנכתב ע"י אדם פשוט או בחור או ילד, ואין עליו שם עד מוכיח עליו, ובפרט שאי מהכתי"י שהעתקתם אף שנכתב בצורת קולמוס הישנים שזה יכולים לעשות גם היום, אבל נכתב על נייר עם פסים (תקרא כהיום NOTE BOOK) שלא הי' כזה בימים ההם.

ובפרט שלא יתכן שמנהג כזה מהקדושת לוי לא יהי' ידוע בשום קהלה ובשום חסידות כשאר שירי וניגוני הקדו"ל שנפץ אצל כל החסידים למיניהם כמו "רבוש"ע לאמר מאכן א בייט וכו', או "לאמר דערציילן די מעלות וכו'" וכדו', הלא דבר הוא.

(ב) ומה שכתבתם בלשון בחורו של עולם התחתון שצ"ל החתן, הנה אחר שיצא כבר לאור המחזור דבר"י וגם הזמירות דבר"י, אחר זה אמר לי הרה"ח ר' יחזקאל לויפער ע"ה שלא רבינו העיר על הנוסח (כאשר נדפס על ידו וכאשר כתבתם), רק הרה"ח הנגיד ר' געציל בערגער ע"ה העיר את זה בשעה שרבינו קרא הכתובה, והוא אמר לרבינו שיתכן שצ"ל החתן.

(ג) ומה שכתבתם מה שהגיהו באוצר המועדים של עוז והדר שזה מאמר חז"ל "משברא הקב"ה את העולם נתאוו שתהי' לו דירה בתחתונים" כו', וע"ז מהתנאים הלשון בחורו של עולם התחתון, הנה הערה זו הוא פרי עטי מה שציניתי בסדר התנאים שהדפסתי, וראוין זו מצינו בהרבה ספרי קודש מתלמידי הבעשטה"ק ז"ע, ולא קשה על הלשון בחורו של עולם מה שכתבתם, כי כל הלשונות הללו בנוסח השטר הם מליצות לשון התנאים הנהוג, וכן הוא בכתובה שהוא כולו מליצות לשון הכתובה, דו"ק ותשכח, וע"י בדיבור הבא.

(ד) בנוסח התנאים איתא "ומטה מוצעת זה מטתו שלשמה כמו שכתוב באלשיך בפרשת בחקותי בתורת משה הנתונה למגזירות", ע"כ. הנה באלשיך שם לא נזכר דבר ממטתו שלשמה, רק כ' שם מיעקב ז"ל, והנה ארז"ל (במיר פ' זו, וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם) למה באברהם ויצחק נאמר אף וביעקב לא נאמר אף, אלא יעקב שהיתה מטתו שלמה לא נאמר בו אף כו', כי ברחמי ית' להפליא חסדו לנו, לא רצה להתחיל מאברהם כי יש בו אף שהוליד את ישמעאל, וכן ביצחק על עשו, באופן תמצא מדת הדין מקום לבלתי הניח כח הרחמים להשלים הטובה. על כן התחיל מיעקב שמתו שלמה, כי אין בו פתרון פה לבלתי התמלא רחמים, עכ"ל. ולפי"ז אפשר דצריך לגרוס ומטה מוצעת זה מטתו של שלמה, כי קאי על יעקב שהיתה מטתו שלמה, והמחבר נוסח התנאים השתמש במליצת לשון הכתוב, כשאר מליצות בנוסח התנאים הלז:

(ה) בענין הרשות "ציב פתגם", הנה שמעתי בשם הרה"ח ר' עזריא גליק ע"ה שרבינו אמרו, וגם אתם כתבתם בשם ספ' מקדש ישראל ש' בשם הרה"ח ר' יוסף אשכנזי ז"ל שרבינו הי' רגיל לומר יציב פתגם, ושכן הבעל קורא הי' אומר, ע"כ. אבל דבר זה נפל בו עירבב, כי רביה"ק ז"ל הי' בעצמו הבעל קורא ומה הכוונה שהבעל קורא אומר, ואפשר שר"ל הבעל מפטיר, ודבר זה צ"ע. אבל ידוע שהשימש משה ז"ל טרח ליישב הלשון בשורה אחרונה של יציב פתגם המתחיל יהונתן גבר ענותן, ע"י להלן.

(ו) ועל מה שכתבתם אודות מחברו הר"ת, אעתיק לכם מש"כ בקונטרס "שיח תפלה" דבר נחמד בענין זה, וגם בפירושו החרוז יהונתן ובביאור דברי הישמוח משה ז"ל על זה ומשם תדרשנו.

(ז) ומה שכתבתם מש"כ באסיפת מכתבים לכ"ק אדמו"ר מתולדות אהרן זצ"ל שכתב מה ששמע בערך בשנת תרצ"ח מא' ששאל את כ"ק מרן רביה"ק ז"ע עצה להתגברות המחשבות רעות, והשיב לו שלא לחשוב מה לגמרי ע"ש. הנה לא אמנע לציין מה שסיפר לי אחד מתלמידי רביה"ק ז"ע שלמד ביישיבת רבינו ז"ע בסאטמאר אחר התקופה של כ"ק אדמו"ר מתו"א, שפעם אחת פגש בכ"ק אדמו"ר מתולדות אהרן זצ"ל על אם הדרך פה בארה"ב, ושאל אותו מי הוא, והלא השיב שמו, אז שאל אותו כ"ק מתו"א הכי פלוני ופלוני הי' אחיך, והשיב הן, אמר לו הוא הבחור אשר שאל את רבינו עצה זה להנצל ממחשבות רעות, ורבינו ז"ע השיב לו כנ"ל, ואמר לו שנדפס באסיפת מכתבים שלו.

המשך דבר הספרא

מתנה טובה יש לנו בבית גגינו ביו"ט זה, שאין לנו בימים טובים אחרים, והוא ההקלטות של דרשות הושענא רבא, שנמצא כהיום בידנו מרוב השנים שדרש פה בארה"ב, אשר בהם גם אנחנו כהיום כולנו חיים, יכולין להתקרב לאשו הגדולה, ולטעום מה מנופת צוף וכל טעם, ההתעוררות והדבקות, התשובה והבכיות, מדיבורים אמיתיים שיצאו מלב טהור, וטובא גניז בגוויהו. ולכן לקטנו מהני מילי מעלייתא, בחרנו קטעים מדרשות הושענא רבא, המדברים משגב קדושת ימי הסוכות, מצות ד' מינים, שמחת בית השואבה. וגם התעוררות לתשובה, השתוקקות להאזולה, התדבקות לצדיקי אמת, וגודל שגב עבודת ההקפות הבאה לקראתנו לשלום תיכף אחריו. והמצאות הוכיח, שדיבורים קדושים אלו מימי הושענא רבא, כבר החזיר, ועדיין מחזיר, ועוד יחזיר, לתשובה שלימה אלפי ישראל אף בדור שפל כזה, כי זאת נחלת עבדי ה', שדיבוריהם

הקדושים חיים וקיימים לעולם, ובכוחם להשפיע לדורי דורות.

גם ערכנו לכבוד יו"ט מאמרים מלאי תוכן במשנתו והליכתו של רבינו הנוגע לעניני החג, להשביע נפש שוקקה ונפש רעבה מלא טוב, להתענג בדשן נפשם לכבוד שמחת החג, ולהשקות את הצאן מן המים שאין להם סוף, מעיין תורתו של רבינו, ולהראותם את יפיה, עומקה ורחבה. ותקוותינו איתנה, שישאר עלינו לכה"פ במקצת, אותה רושם שהיה נשאר בעבור החג על המסתופפים בצלו בחיים חיותו. ודבר זה רבינו הגדול אומר (בנעילת החג מוצ"ש בראשית תשי"ד) "ס'איז דאך דא זמנים וואס ס'קומט אראפ א שטיקל השפעה, אפילו ווי שוואך די השפעה איז, דער עיקר איז אז מ'כאפט זיך אהר דערינען און מ'לאזט עס גישט איבער. און דער בוכ"ע זאל העלפן מ'זאל די זכיה האבן מ'זאל בלייבן ביי דיא השפעה פון די

הייליגע טעג, מ'קומט אריין אין די אנדערע ימים וזמנים, אין די ימות החורף, ווי דער אמת א יוד אז מ'האט אינזון דעם בוכ"ע איז יעדערער טאג און יעדע מינוט הייליג, מ'האט דאך אין זיך א קדושה, דער אייבירשטער העלפט ער איז משפיע אין יעדן יוד א שטיקל הרגשה און מ'שפירט א טעם".

בברכת שמחת יו"ט, א גוט קוויטל ושנת גאולה וישועה

המערכת



מנחם ספקרא
ש"ע"י הוצאות אור חיים

307 Wallabout St. Brooklyn NY 11205
Mechon@ohr.chaim.com • 718-212-1188